

بھاگ - ۱. تلونڈی توں سری لنکا

پنجاب (پاکستان) - سندھ - گجرات (بھارت) - مہاراشٹر - کرناٹک - کیرل - تملناڈ - سری لنکا

دا ہویا ہے۔ پنڈ دا ناں وی ایسے دے ناں تے ہے گیا۔ اتھے اج بھائی پھیرو قصبہ ہے۔

---◆---

گھمنکے N- نالدے پنڈ دا اک کھتری پروار صاحب نوں اپنے پنڈ جہدا ناں 'گھمنکے' ہے وکھے لے گیا جہڑا بھائی پھیرو توں کوئی ۳ کو کلومیٹر پچھم دکھن ہے۔ اتھے بھائی مولے نے گورو صاحب دا بہت آدر ستکار کیتا۔ اکٹھے ہوئے لوکاں نوں گورو صاحب نے اپدیش دتا کہ مڑیاں مساناں پیلان پتھراں دی پوجا چھڈ کے اک نرنکار دے لڑھ لگو۔ وچوں اک شیطان نے اچی جہی کہہ دتا کہ "لو آہ نویں گل سن لو۔ اکھے ماتا نوں مننا چھڈ دیو۔" شیطاناں نے کلکاریاں مارنیاں شروع کر دتیاں۔ اجیہی پا با، ہی ہی، ہو ہو ہوئی کہ گورو صاحب نوں اپنا دکھیاں اتے کیرتن بند کرناں پیا۔ بھائی مولے نے بھوتے ہوئے لوکاں نوں سمجھاؤن دی کوشش کیتی۔ پر گورو صاحب نے مولے نوں ورج دتا تے کیہا کہ ایوے کٹیچراں نوں سمجھاؤن دا یتن ناں کرو۔ کیہا جاندا کہ اتھے دے مول نواسیاں دا بن تگ اوہو حال ہے: جھکھاں مارن والے ایہہ لوک پانی رڑکدے رہندے ہن۔

اتھے گورو صاحب نے ون دے رکھ دی ہی داتن کیتی تے بعد وچ اوہ گڈ دتی۔ گیانی گیان سنگھ نے لکھیا ہے کہ بڑی حیرانی دی گل ہے ون دے اک پاسے دے ڈھان بنا چھلڑ دے ہن۔ سانوں نہی لگدا کہ ون دا رکھ اج بچیا ہووے۔

---◆---

چھانگا مانگا - گھمنکیا توں ۱۵ کلومیٹر (پتوکی توں ۱۳ کی۔می) دا جنگلی پینڈا کرکے گورو صاحب چھانگا مانگا پہنچے۔ اتھے اک جوگی اپنے سریر نوں کوپدا رہندا سی۔ اس کول گئے اوہنوں وی نام دی دات دے کے ادار کیتا۔ کیہا جاندا ہے کہ بعد وچ علاقے وچ اس جوگی نے سکھی دا بہت پرچار کیتا۔ اندازہ ہے کہ اتھے گورو صاحب اک توں ودھ واری آئے۔ ایہہ انان پرسدھ ہو گیا کہ اس ستھان دا ناں چھوٹا ننکانہ ہے گیا۔ سکھ راج ویلے اتھے اک قلعہ بنیا قلعہ نانک سنگھ۔

---◆---

چوہنیاں - اکھے بابا جسی بندے دے کم نیک ہونے چاہیدے نام چہن دا کی فائدہ؟ چھانگا مانگا توں ۱۴ کلومیٹر دکھن ول چل کے گورو صاحب نے پنڈ چوہنیاں دے سیٹھی کھتیریاں دے گھر وشرام کیتا۔ ایہہ پروار بھوکھ وچ سکھی وچ بہت ستکارت رہا ہے۔ ایہہ نگر پہلاں ہی روحانیت دے رنگ وچ سی۔ جدوں پتہ لگا کہ تلونڈی والا اوہ جانی

پہت مدار - پوہ دے مہینے سمت ۱۵۶۹ (مطابق ۱۵۱۲ ای۔) نوں گورو صاحب مردانے نوں نال لے کے پکھوکیاں* توں لنکا دی یاترا لئی روانہ ہوئے۔ ٹھنڈ بون کرکے مردانے نے گرم کپڑے لے لئے۔ کھان دا سامان وی بن لیا۔ حالان گورو صاحب نے منان کیتا سی کہ سفر وچ جنے سادے تے بولے رہوگے اونے ہی سوکھے رہوگے۔ پر مردانہ کتے ضد کر لیندا کہ "بابا بھارتاں میں چکنا ہے۔" پہلے دن ۲۰-۲۲ کی۔می دا پینڈا تہہ کر کے راوی دے کنڈھے پنڈ پھت مدار پہنچے۔ ایہہ پنڈ بھائی پھیرو کھنڈا موڑ (جڑھاں والا سڑک) توں ۲ کلومیٹر بٹوا ہے۔ لگدا اتھے کسے ویلے ۷ خراس سن۔ جس کرکے پنڈ دا ناں پھت مدار (۷ چکیاں) پیا۔ لوکاں نوں جوہی پتہ لگا کہ بابا نانک اتھوں دی لنگھ رہا ہے تان پنڈ دا گل زمیدار گورو صاحب دے مگر دوڑا تے دریا پار کرن توں پہلاں جا گورو صاحب دے چرن پھڑے تے نمائے ہوئے ارداس کیتی کہ اج دی رات ساڈے کول گزارو۔

گورو صاحب رات پھر پھت مدار ہی ٹھہرے۔ علاقے نوں ستنام، ست کرتار دا اپدیش دتا۔ جس منجے تے گورو صاحب نے آرام کیتا سی پنڈ والیاں نے اوہ سانہہ رکھیاں سی۔ اتھے پھر جہڑا یادگاری گر استھان بنیا اوہدا ناں 'سچی منجی' گرو دوارہ ہی پیا۔ (گورو امرداس صاحب دا جوڑا انان زمیداراں کول سی۔ اوہ جوڑا وی گل ٹہرنے سانہہ رکھیا سی۔ وقت پا کے ٹہر وچ جدوں جائداد دا بٹوارا ہویا تان جوڑے دا اک پیر اتھے تے دوسرا قصبہ دھنی، ضلع پابھجاہاد پہنچ گیا۔ پنجم پاتشاہ گورو ارجن دیو جی نے وی اپنے ہتھ دا سوٹا اہنیاں نوں بخشیا سی۔ گرو دوارہ صاحب اج ڈھٹھ چکا ہے۔)

نوٹ: کوٹ لکھیت تک دی یاترا دا سارا روٹ اج پاکستان وچ ہے۔

---◆---

بھائی پھیرو - اگلے سویرے جدوں گورو صاحب نے دریا راوی پار کیتا تان لاگے جاگے دے لوک پہلاں ہی انتظار وچ سن۔ اگلے پنڈ دے اپل کھتیریاں دی حویلی وچ لوک جمان ہو چکے سن۔ اتھے وی گورو صاحب نے لوکاں نوں طرحاں طرحاں دیاں ہے۔ تکیاں پوجا ودھیاں کرن توں ورج کے اک نرنکار دے لڑھ لایا۔ ستنام ستکار چہن دا اپدیش دتا۔ روگیاں دے کشٹ کئے۔ دکھیاں دا ادھار کیتا۔ اتھوں دی سکھ سنگت نے مذہب وچ بہت نامنا کھٹیا۔ بھائی پھیرو اسے ہی پنڈ

* گیانی جی نے تلونڈی توں روانگی دسی ہے۔ پر کرتار پور دی پرمپرا انوسار روانگی پکھوکیاں توں بندی ہے۔ اتھے جو گورو صاحب دی آمد دی یادگار سی اوہ ڈھبھہ چکی ہے۔ اک آ اتھوں والی یادگار وی مٹ چکی ہے۔ آخرستہ حالت وچ کمرہ بچیا ہے۔ ۳

چھوٹا ننکانہ (فوٹو-بارون خالد)

جان بابا نانک آیا ہے جس نے نواب دی نوکری نوں
ٹھوکر مار کے فقیری لے لئی ہے تاں کی ہندوتے کی
مسلمان سبھ دوڑے آئے۔

بھری سبھا 'چ پر اک نے اپنے من دی کہی۔ اک مہاتما
نے سوال کر دتا کہ بابا جی کرپا کرو۔ سانوں لوک
اکثر کہہ دندے نے کہ نام چین نال کجھ نہی ہندا،
بندے دے کرم چنگے ہونے چاہیدے نے۔ چلنی نیک
ہوے۔ اوتھے پھر گورو صاحب نے راگ آسا وچ شبد
گایا:-

کرم کرتوت بیل بستھاری رام نام پھل ہوا
.. تسں روپ ن ریکھ اناہڈ واجے سبڈ
نرنجن کیا .. ا کرے وکھیاں جانے جے
کوئی .. امرت پیوے سوئی .. ارہاؤ ..
جنپیا سے مست بھئے ہے توڈ بندھن
پہاے .. جوتی جوت سمانی بھیترا تا
چھوڈے مایہ کے لاپے .. ۲ سرب جوت
روپ تیرا دیکھیا سگل بھون تیری مایہ ..
رارے روپ نرالہ بیٹھا ندر کرے وچ چھایا
.. ۳ بینا سبڈ وجاوے جوگی درسن روپ
اپارا .. سبڈ اناہڈ سو سہ راتا نانک کہے
وچارا ..

چھوٹا ننکانہ - حجرہ شاہ مقیم
دا ج اہو کجھ بچیا ہے۔

گورو صاحب نے صاف صاف لفظاں وچ
دس دتا کہ بندے دا نیک چلن نام دے مارگ دی
پہلی پوڑی ہے۔ جے تہاڈا کردار ہی ماڑا تاں پردے
وچ نام کدی وسیگا ہی نہی۔ بندہ سچ نال یارانہ
پاوے، جھوٹھ توں طوبی کرے۔ ہر کسے نال محبت،
گھٹ گھٹ وچ نرنکار دے درشن کرے۔ پھر کتے نام
نال پریت بنیگی۔ گورو صاحب نے کہا کہ بندے دے
کرم بوڈے دے نیائی ہن جتاں تے پھر نام دا پھل لگدا
ہے۔ بناں بوڈے دے پھل نہی تے پھل بناں بوٹا وئرتھ
ہے۔

---◆---

حجرہ شاہ مقیم- چوہنیاں توں سویرے چل کے ۳۰

کلو میٹر پینڈا تہہ کر کے گورو صاحب شامی حجرہ
شاہ مقیم پہنچ گئے۔ اوتھے اوہ مشہور پیر سید
بھاؤدین جیلانی (موت ۱۵۶۶ء) نوں ملے۔ اس پیر
بارے کہندے ہن کہ بہت لمی عمر دا ہو کے مریا سی۔
گورو صاحب دی پیر نال ہوئی گفتگو۔ پیر نے زنانہ
لباس پایا ہویا سی۔ اوہدے ویکھا ویکھی کئی چیلیاں
وی زنانہ لباس پائے سن۔ صاحب نے اوناں نوں اس
وکھاوے جاں پاکھنڈ توں ورجیاں تے اپدیش دتا کہ
پریم تہاڈے اندرون پیدا ہونا چاہیدا ہے۔
شبد کیاہا:

سبھے کنت مہیلیا سگلیا کرہ سیگاڑ ..
گنت گناون آٹیا سوہا ویس وکاڑ ..
پاکھنڈ پریم ن پائے کھوٹا پاچ خواڑ .. ۱
ہر جیو ایو پڑ راوے نار .. تدھ بھاون
سوہاگنی اپنی کرپا لیہ سوار .. ارہاؤ ..
گر سبڈی سیگاریا تہ من پر کے پاس ..
دی کر جوڑ کھڑی تیکے سچ کہے ارداس ..
لال رتی سچ بھے وصی بھائی رتی رنگ
رایس .. ۲ پرے کی چیری کانڈھیئے لالی
مانے ناؤ .. ساچی پریت ن تٹیئی ساچے
میل ملاؤ .. سبڈ رتی من ویدھیا ہو صد
بلہارے جاؤ .. ۳ سا دھن رنڈ ن بیسئی
جے ستگور ماہ سمائی .. پڑ ریسالو

نوٹنو ساچو مرے ن جائ .. نت روے سوہاگنی
ساچی ندر رجائی .. ۴ ساچ دھڑی دھن ماڈیئے کاپڑ
پریم سیگاڑ .. چندن چیت وسایا مندڑ دسوا دواڑ ..
دیپک سبڈ وگاسییارام نام ارہاؤ .. ۵ ناری اندر
سوہنی مستک منی پیاز .. سوہا سرت سہاونی
ساچے پریم اپار .. بن پر پرکھن جاننی ساچے گر کے
بیت پیار .. ۶ نیس اندھیاری ستیئے کیو پر بن رین
وہاے .. انگ جلتو جالیئو من دھن جلی جائ .. جا
دھن کنت ن راویا تا برتھا جوہن جائ .. ۷ سیجے
کنت مہیلڑی سوتی بوجھن ن پائی .. ہو سستی پڑ جاگنا
کس کو پوچھو جائ .. ستگور میلی بھے وصی نانک

پریم سکھائے۔۔

وقت پا کے اتھے وی سکھاں دی وڈی سنگت ہوئی۔ خوبصورت یادگاری گرو دوارہ ہندا سی۔ بن کھنڈر ہی بچے بن۔

---◆---

دیپالپر- اتھے تاں خراسان والے پھل پیدا ہندے رہنگے علاقے وچ گورو صاحب دی آمد بارے خبر اگ واکو پھیل چکی سی۔ دیپالپر حجرہ شاہ مقیم توں صرف ۱۸ کلومیٹر ہے۔ دیپالپر پہنچ کے گورو صاحب نے شہر دے باہر مطلب قلعہ-کوٹھا توں باہر ہی ڈیرہ لا لیا۔ (یاد رہے دیپالپر اس ویلے مشہور ریاست ہندی سی۔ جنوں بادشاہ بابر نے بعد وچ بری طرحاں لٹیا تے قتلام کیتا سی) لوکاں تے سادھو سنتاں دی بھیڑ اکٹھی ہونی شروع ہو گئی۔ علاقے وچ مسلمان پیراں دا بڑا زور سی۔ پر گورو صاحب دی صفت سی کہ پہلاں آگواں نوں نوآؤدے سن۔ دیپالپر دا نواب پہلاں ہی گورو صاحب نوں چنگی طرحاں جاندا سی۔

دو چار دن اتھے رہ گورو صاحب نے اک نرنکار ست- کرتار دا پرچار کیتا۔ لوکاں نوں کبھہ کرن توں ورجیا۔ کرتاں (نرنکار دیاں رچناواں) دی پوجا توں ورج کے کرتے دی پوجا تے لایا۔ جدوں من اودا مردانہ رباب نال رنگ بن دندا۔ گورو صاحب دی شرن وچ شہر دا اک امیر بندہ حاضر ہویا۔ شہر دا اک دوکاندار چنگیر وچ بڑے پریم ستکار نال اک پاسے دیسی پھل تے اک پاسے خراسان (ایران توں اپرلا علاقہ- اجیکستان، ترکمینستان تے قابل دا تلاحصہ) دے سکے پھل- میوے لے کے گورو صاحب دی شرن وچ حاضر ہویا۔ مردانے جدوں رومال بٹایا تاں خوش ہو کے بولیا بابا جی ویکھو طرحاں طرحاں دے میوے۔

گورو صاحب نے اس دھناڈھ کولو پچھیا بھائی توں ایہہ پردیسی میوے کوئے لے آئیو؟ اوہ کہندا کہ بابا جی پچھے جے بابر دے فوجی اپنے نال وادھو سامان لے کے آئے سن۔ پہنچدا پہنچدا ساڈے ہتھ وی لگ گیا۔ اس دھناڈھ نے بڑی ادھینگگی ساہت بینتی کیتی کہ کجھ اپنے پوتر مکھ نوں وی لاؤ۔ گورو صاحب نے اک دو چھکے تے پھر مردانے نوں حکم کر دتا کہ سنگت وچ ونڈ دیو۔

اس دھناڈھ دا پریم ویکھ گورو صاحب نے بچن کیتا کہ دیپالپر وچ جہڑا وی تنسی پھل بیجوگے اگبگاتے پھل پھل دیویگا بھاوے ٹھہندے علاقے دا پھل ہووے بھاوے گرم علاقے دا۔

کیونکہ گورو صاحب دی چار چھیرے دھم پئی ہوئی سی۔ ہر دکھیا گورو صاحب کول پہنچ رہا سی۔ نورنگا ناں دا کوہڑ دا مریض گورو صاحب دے دربار لاگے پہنچ کے چپاچی روئے۔ گورو صاحب نے کیہا بھائی توں لاگے آ کے گل کر تینوں کی دکھ ہے۔ کہن لگا بابا مینوں موت دے دے۔ لاگے بیٹھے لوکاں نے گورو صاحب نوں دسیا کہ ایہہ نورنگا کوہڑی ہے۔ گورو صاحب دے حکم انوسار مردانہ جا کے انوں گورو صاحب کول لے کے آیا۔ گورو صاحب نے نورنگے

دیپالپر شاندار گردھام دے کھنڈر

دے سرتے بکھششا والا ہتھ رکھیاتے اپدیش دتا کہ اس نرنکار نوں یاد کر جہڑا روگاں سوگاں خوشیاں غمیاں دا مالک ہے۔ موت کیو منگنی ہے نرمل جیوں دی دات منگ۔ نرنکار بڑا دیالو ہے، کرپالو ہے۔

اتھاس گواہ ہے کہ نورنگا نوں بر نوں ہو گیتے علاقے وچ سکھی دا پرچارک بنیا۔ نورنگے دی قبر وی دیپالپر دے گردوارہ صاحب دے نال ہی ہے۔ جتھے اج وشال گردوارہ صاحب موجود ہے اتھے اک سکا پیل سی جس نوں گورو نانک دی بخشش دے جلنے ہرا کر دتا۔ ایہہ پیل اج وی موجود ہے۔ بہت ہی خوبصورت گردوارہ بن بولی بولی ڈھیہہ رہا ہے۔

---◆---

پاک پٹن: شیخ برہم توں بابا فرید دی بانی لئی

دیپال پور توں ۴۵ کلومیٹر چل کے گورو صاحب پاک پٹن پہنچے۔ پاکپٹن بہت ہی پرانا شہر ہے۔ ایہدا پہلا ناں 'اجودھن' ہندا سی۔ اتھاس 'چ اودا ہے کہ محمود غزنوی نے اتھے وی خوب لٹمار کیتی تے شہر تحس نحس کر دتا سی۔

۱۲۴۰ء دے لاگے جاگے بابا فرید گنج شکر نے اتھے آ ڈیرہ لایا۔ انانے ٹکانا این ستلج دے پتن تے بنایا۔ ایہہ پتن بہت ہی مہتار کھدا سی کیونکہ ایہہ ملتان توں دلی دے رستے تے پیندا سی۔ بولی بولی اجودھن نالو پاکپٹن زیادہ مشہور ہو گیا۔ (اج کلہ ایہہ پاکپٹن کہاؤدا ہے)

جدوں گورو صاحب اتھے پہنچے بابا فرید دا جانشین بابا شیخ ابراہیم فرید ثانی گدی تے سی جس نوں سکھ اتھاس وچ شیخ برہم کر کے لکھیا ہویا ہے۔ اتھے رہ کے گورو صاحب نے بابا فرید دے سلوکاں دا گور مکھی وچ اتارا کیتا۔

---◆---

شیخ برہم پالکی وچ گورو صاحب نوں اگلواندھی لین آیا سی۔ ساریاں جنم ساکھیاں وچ ذکر اودا ہے کہ گورو صاحب اپنی مستی وچ اجاڑ وچ کیرتن کر رہے سن کہ لکڑیاں چگدا چگدا کمال ناں دا شگرد رباب دی آواز سن کے لاگے پہنچ گیا۔ اوہ دھرمی بندہ سی جدوں اس نے گورو صاحب دا کلام سنیا تاں گد گد کر اٹھیا۔ جا کے اپنے مرشد (شیخ برہم) نوں سارا

دسپا کہ اک فقیر جنگل وچ بیٹھا بڑا مٹھا کلام پڑھ رہا ہے نال اوہدے اک ربابی ہے۔ شیخ نے پچھیا کہ کوئی تکّ تینوں یاد ہوئی۔ اوہ کہندا ہاں۔ اس نے اوہ تکّ بول سنائی:

آپے پٹی قلم آپ اپر لیکھ بھ توں۔۔ ایکو کہئے نانکا دوجا کاہے کو۔۔

شیخ برہم سمجھ گیا کہ ایہہ تاں بابا نانک پہنچ گیا ساڈے علاقے وچ۔ جھتّ پالکی تیار کروائی تے کمالے نوں نال لے کے جا باہے دے حاضر ہوئے۔ اتھاس وچ درج ہے کہ شیخ برہم بہت ادر ستکار نال گورو صاحب نوں ملیا۔ گورو صاحب نوں پاکپتن وچ رہن لئی بینتی کیتی۔ چلن توں پہلاں شیخ نے گجارش کیتی کہ بابا جی کرپا ہووے جاں اوہ شبد مینوں سنن نوں مل جائے۔ گورو صاحب تے مردانے نے اوہ شبد پھر گاویا۔ سلوک م ۱ دھنّ سو کاگڈ قلم دھنّ دھنّ بھانڈا دھنّ مسّ۔۔ دھنّ لیکھاری نانکا جن نامّ لکھایا سچّ۔۔ ام ۱ آپے پٹی قلم آپ اپر لیکھ بھ توں۔۔ ایکو کہئے نانکا دوجا کاہے کو۔۔ ۲ پوڑی۔۔ توں آپے آپ ورتدا آپ بنت بنائی۔۔ تده بِنّ دوجا کو نہی تو رپیا سمائی۔۔ تیری گت مت توہے جاندا تده قیمت پائی۔۔ تو الکھ اگوچڑ اگمّ ہے گرمت دکھائی۔۔ انتر اگیانّ دکھ بھرمّ ہے گر گیان گوائی۔۔ جس کرپا کرہ تسّ میل لیہ سو نامّ دھیائی۔۔ تو کرتا پرکھ اگمّ ہے روپا سبھ ٹھائی۔۔ جتّ تو لائے سچیا تّ کو لگے نانک گن گائی۔۔ ۲۸ ۱

کہیا جاندا ہے کہ گورو صاحب پاکپتن کجھ دن ٹھہرے۔ شیخ جی نے بابا فرید دی ساری بانی کٹھ کیتی ہوئی سی۔ جدوں گورو صاحب کوئی شبد کہندے تاں شیخ برہم بابا فرید دی بانی دی سبندھت تکّ بولدا۔ آپ وی کویتا کہندا۔ نرنکار دے پریمی اک دوسرے دی سنگت توں انندت ہو رہے سن۔ بڑے پریم نال گورو صاحب نے شیخ برہم نوں قبر پوجن توں ورجیا تے گھٹ گھٹ وچ براج رہے نرنکار دے لڑ لایا۔

اتھے ہی گورو صاحب نے آسا دی وار دی رچنا شروع کیتی۔ موہرلیا ۹ پوڑیاں اتھے ہی سمپورن ہوئیاں۔ پور وی بانی اتھے رچی گئی۔ امرت ویلے ہی بابا تے مردانہ کیرتن شروع کر دندے سن۔

اس رچنا دی ضرورت کجھ اس طرحاں پئی کہ شیخ برہم نے گرمت سبندھی طرحاں طرحاں دے سوال کیتے سن۔ مثال دے طور تے نرنکار اکال پرکھ دی رچنا کس نے کیتی؟ صاحب نے جواب دتا سی کہ:

آپینے آپّ ساگیو آپینے رچیو ناؤ۔۔ دبی قدرتّ ساگیئے کرّ اسنّ ڈٹھو چاؤ۔۔ داتا کرتا آپّ توں تیں دیوہ کرہ پساؤ۔۔ توں جانوئی سبھسے دے لیسہ جندّ کواؤ۔۔ کرّ اسنّ ڈٹھو چاؤ۔۔ ۱

کہ نرنکار نوں ساجن بناؤن والا پور کون ہو سکدا ہے۔ ایہہ سبھ اوسے دا اپنا ہی کھیل ہے۔ اوہدے گناں دی رچنا وی آپ ہی کردا ہے۔ پھر سرگن سروپ

وچ آقدرت رچدا ہے۔ تے پھر مستی دے عالم وچ اپنی ساجی سر سٹی نوں تکدا رہندا ہے۔

شیخ نے کہیا کہ کجھ ہندومت متانت تان کہندے ہن کہ ایہہ دنیا ساڈی اکھ دا دھوکھا ہے۔ کجھ وی سچّ نہی۔ ایہہ کجھ اس طرحاں ہے

جوبن ہنیرے وچ رسی پئی ہووے تے اسیں اسنوں سپّ سمجھ لئیے۔ گورو صاحب نے سلوک کہیا:-

سچے تیرے کھنڈ سچے برہمنڈ۔۔ سچے تیرے لوء سچے آکار۔۔ سچے تیرے کرنے سرب بیچار۔۔ سچا تیرا امرّ سچا دیبانّ۔۔ سچا تیرا حکمّ سچا پھرمانّ۔۔ سچا تیرا کرّم سچا نیسانّ۔۔ سچے تده اکھہ لکھ کروڑ۔۔ سچے سبھ تان سچے سبھ جور۔۔ سچی تیری صفتّ سچی صلاح۔۔ سچی تیری قدرتّ سچے پاتساہ۔۔ نانک سچّ دھیانّ سچّ۔۔ جو مرّ جمے سو کچّ نکچّ۔۔

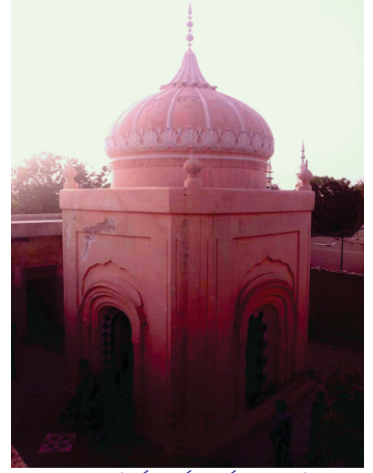
گورو صاحب نے اس گل تے دکھ ظاہر کیتا تے کہیا کہ سچے دی رچنا وی سچی ہے۔ صاحب نے کہیا کہ شیخ جی کی ایہہ جھوٹھ ہے کہ میں آپ جی دے سنمکھ ہو کے ایہہ سلوک کہہ رہا ہاں؟

سیخ صاحب وی نال نال فرید صاحب دی بانی اچاردے۔ خدا دی صفت صلاح سنکے گورو صاحب نے پھر اوتھے سلوک کہیا:

بھگت تیرے من بھاودے درّ سوہن کیرتّ گاودے۔۔ نانک کرما باہرے درّ ڈھوے ن لہنی دھاودے۔۔ اکی مولّ ن بھنڈ اپنا انھودا آپّ گناڈے۔۔ بو ڈھاڈھی کا نیچ جاتّ پور اتم جاتّ سداندے۔۔ تدمنگا ج تھے دھیاندے۔۔

خدا دی صفت صلاح سن شیخ برہم دا بردا کھڑ اٹھیا۔ اس پرکار گورو صاحب نے اتھے ۹ پوڑیاں کہیاں جو وکھ وکھ پڑاواں تے ہوئے وادھیاں دے بعد آسا دی وار کہلائی تے اج اس دی گونج ہر گردوارے وچ سویرے پیندی ہے۔ گورو صاحب نے شیخ پران کولو جان دی اجازت منگی تے شیخ نے ضدّ کیتی کہ کرپا کر کے کدی پھر وی درشن دینا۔

پاکپتن وچ گورو صاحب دی آمد دیاں دو یادگاراں ہن اک شہر وچ تے دوجی ۳۰ کلومیٹر ہٹی تہ ابھور۔

پاکپتن دے لاگے یادگاری گر. ٹہہ صاحب

---◆---

بورڈوالا - پاکپتن توں ۷۵ کلو میٹر سفر کر کے گورو صاحب بورڈوالا پہنچے۔ اتھے بابا حاجی شیر محمد

نال ہی کجھ مسلمان سندھی وی نہا رہے سن۔ اوہ گورو صاحب دے کلام نوں بڑے دھیان نال سن رہے سن۔ انان عرض کر کے گورو صاحب دی بانی دوبارہ سنی تے بیٹھلیاں تکان تے شنکا جتا دتی:-

گرمکھ نادن گرمکھ ویدن گرمکھ رپیا سمائی .. گز ایسز گز گورکھ برما گز پاربتی مائی .. جے پو جانا اکھا ناہی کہنا کتھن ن جائی .. گرا اک دیہہ بجھائی .. سبھنا جیا کا اک داتا سوے وسر ن جائی ..

اتے

پاتالا پاتال لکھ آگاسا آگاس .. اوڑک اوڑک بھال تھکے وید کہن اک وات .. سپس اٹھارہ کہن کنیا اصول اک دھات .. لیکھا ہوئی ت لکھینے لیکھے ہوئی وناس .. نانک وڈا اکھینے آئے جانے آپ ..

اس سندھی نے جھٹ جا کے اچ پیر کول شکانت کیتی کہ اک ہندو فقیر کجھ اس طرحاں کہہ رہا ہے کہ گرمکھ سبھ دیوی دیوتیاں اوتاراں توں وی اچے ہندے ہن تے دوسری اسلام دے سدھانت کہ ۱۴ اکاس تے پتال ہن دے وی خلاف گل کر رہا ہے اکھے لکھاں ہی اکاش تے پتال ہن۔

پیرنے اس سندھی نوں حکم کیتا کہ جا اس فقیر نوں بڑے ادب نال میرے کول لے کے آ۔ سندھی نے گورو صاحب نوں گجارش کیتی کہ ساڈے پیر تھادے نال گفتگو کرناں چاہندے ہن، ساڈے نال چلو۔

اس طرحاں اچ دے پیر نال گورو صاحب دی پہلی ملنی ہندی ہے۔ گورو صاحب نے پیر نوں سمجھایا کہ گرمکھ اوہ ہندا ہے جو

پوری طرحاں خدا دی رجا وچ رہندا ہے۔ لاگے بیٹھا سندھی بول اٹھیا ساڈے پیر گرمکھ توں آئے ہن۔ گورو صاحب نے کیہا "تھی۔ تھادے پیر کدی خدا دا حکم عدول دے ہن۔ کرماتاں کر دندے ہن۔" پیر کول کوئی جواب نہی سی۔

خیر رانتی پیر جدوں ستا تاں سپنا آیا جس وچ خدا نے پیر نوں گرمکھاں توں تھلے رکھیا۔ گرمکھاں واسطے بھوجن دے تھال اتر دے ہن تے پیر منہ ویکھدا رہندا

۳. گرج (نال دتی فوٹو ویکھو)

۴. پتھر دیاں دو فقیری چوڑیاں

۵. بیڑی (دا ماڈل) جو ڈیڈھ فٹ لمبی تے اک فٹ چوڑی

اندازہ لایا جائے کہ کسے دی نشانی کدوں کوئی سامبھدا ہے؟ بھاو گورو صاحب پرتی انان دا ڈاڈھا ستکار سی۔

پھر پور سمانتا ویکھو: ایہہ پیر اپنے کیس نہی سن

کٹدے ہندے۔ اچ کھ ضرور فیشن پرستی دے دور وچ انان دے منڈے کیس کٹ لیندے ہن۔ انان وچ اک کہانی پرچلت ہے کہ وڈے پیر جلالودین (سرخ پوش) بخاری (۱۱۹۹-۱۲۹۱ ی.ا) دے پوتے جہانیاں-جہان-گشتن جس نے دنیاں بھر دی سیر کیتی سی اک وار حضرت محمد دی گور دے درشن کرن چلا گیا۔ اوتھے موجود مجور (مولانا اتری) نے جہانیاں نوں اندر جان توں منان کر دتا ایہہ کہہ کے کہ جا پہلاں اپنیا زلفاں منا کے آ۔ جہانیاں نے اونوں جواب دتا کہ میں سید خاندان (حضرت محمد دا خاندان) 'چو ہاں۔ میریاں زلفاں کوئی سید ہی من سکدا ہے۔ مولانا کہندا کہ تسی کتھوں آئے ہو؟ اے دسیا کہ میں ہند توں ہاں۔ مولانا ہن پیا کہندا کہ ہند 'چ سید کدوں دے ہو گئے؟ اوتھے پھر کیہا جاندا ہے کہ حضرت محمد دی قبر 'چوں آواز آئی کہ ایہہ میرا دوپترا جس توں میں بلہار جاندا ہاں۔

کہن توں مطلب ایہہ پیر کیس نہی سن کٹدے۔ اودھ ہندومت وچ وی سادھو سنت واسطے کیس کٹنے نہایت ورجت سن۔ (دیکھو صفحہ-۵۲۳)

دوسری گل انان وچ دور دراڈے دیشاں وچ سیر کرن جانا پرچلت سی تے اس نوں چنگا سمجھیا جاندا سی۔

---◆---

اچ دے پیر نوں گرمکھ دی پرہیاشا دسی

سویرے سوکھتے گورو صاحب پنجنڈ (ستلج) وچ اسنان کردے ہوئے چچی صاحب دا پاٹھ کر رہے سن۔

اچ دا وڈا پیر مکھدوم سید سلطان جہانیا گورو صاحب دیاں نشانیاں گرج آئے بیراگن دکھاؤدے ہوئے۔ بیٹھاں بیراگن۔

گورو صاحب دی مکہ مدینہ پھیری موقعے اچّ دا اک پیر اوہناں دے نال سی۔ جنمساکھیاں اوہدا صحیح ناں نہی دے سکیاں۔ کتے پیر جلال لکھیا کتے بہاودی، کتے رکنو دین اتے بوری۔ اگے اسیں پڑانگے کہ مکے وچ تان باقاندہ گورو صاحب دے ناں دی مسیت وی بن گئی سی، جتھے گورو صاحب دی جتی نوں سجدہ کیتا جاندا سی۔ اتھاس وچ ذکر ملدا ہے کہ اوہ فوس بعد وچ اچّ دا پیر چکّ لیا یا سی جدوں وقت پا کے اوہدی متنا گھٹ گئی تان۔ باقی اتھے آیاں پڑھ ہی رہے ہاں کہ گورو صاحب دیاں بوری چار نشانیاں وی اتھے اچّ دے پیراں کول بن۔ خیر آتے والی فوٹو بیبی جوندی دا مقبرہ ہے جو گورو صاحب دی اتھے آمد دے دن وچ بنیا۔ ایہدا گورو صاحب دی ساکھی نال کوئی سدھا سبندھ نہی ہے۔ صرف پیراں دے ستکار خاطر ایہہ فوٹو دتی جا رہی ہے۔

ہے۔ پھر پیر نوں دسیا جاندا ہے کہ ویکھ فلانے وقت تے توں ہؤمے کارن کرامات دکھائی سی جو خدا دی رجا دے الٹ گل ہے۔

پھر اگلا مصلیٰ لکھ اکاساں پتالاں دا سی۔ اتھے وی پیر گورو صاحب نال متفق ہو گیا۔ سندھی نوں کہن لگا بھائی جہدی پہنچ ۷ اسماں تکّ ہے اس نے ۷ کہنے جہدی پہنچ لکھاں اکاشاں تکّ ہے اس نے لکھاں کہنے۔

پیرنے ضدّ کر کے گورو صاحب تے مردانے نوں اپنے کول کجھ دن پور رہن واسطے منا لیا۔ کبھا جاندا ہے کہ جیچی صاحب دا بہتا بھاگ اتھے ہی رچیا گیا۔

---◆---

مٹھن کوٹ دا پیر ہندواں نوں مجبور کردا سی کہ مردے نوں ساڑو نہی، دفناؤ -

چّ دے پیر توں وداع ہو کے گورو صاحب ۸۵ کلومیٹر تھلے مٹھن کوٹ آگئے جتھے سندھ دریا سوکھیاں پار کیتا جاندا ہے۔ مٹھن کوٹ سکھ راج دا آخری شہر سی۔ اگوں سندھ شہر وچ ہو جاندا ہے۔ ستھان بہت پرانا ہے جس بارے بادشاہ سکندر دے سانتھیاں دے سفر نامیاں وچ وی ذکر ملدا ہے۔ اتھے پہنچ گورو

صاحب نے شہر دے باہر ڈیرہ کیتا ہویا سی۔ ہولی ہولی لوکاں دا آؤنا جانا شروع ہويا۔ علاقے دے جوگیاں نال گلاں باتاں ہوئیاں۔

شہر دے ہندواں نے شکانت کیتی کہ گورو صاحب جی اتھے والے صوفی پیر کھل دے نہی ہن۔ انان کبھا کہ جدوں وی ساڈے کوئی مرگ ہندی ہے۔ پیر آکے بہسباجی کردا ہے کہ مردہ ساڑو ناں انوں دفناؤ۔ بھانارپ دا گورو صاحب دے اتھے ہندیاں ہندیاں، اک ہنڈ بزرگ دی موت ہو گئی۔ جنازے تے گورو صاحب وی پہنچ گئے تے مڑھیاں وچ پیر نے ا پھر پنگا پا دتا، کہ مردے نوں دباؤ۔

گورو صاحب نے پیر نوں بڑے آدر ستکار نال پچھیا کہ ساڑن وچ کی نقصان دے دبن وچ کی فائدہ؟ پیر نے کبھا کہ پرلو (قیامت) والے دن مردے نے جی اٹھنا ہے۔ جے سڑھ گیا ہویا تان کوہ جیویگا؟

گورو صاحب نے پیر نوں سمجھایا کہ پیر جی جدوں آپاں مردہ دفنا دے آسریر گل جاندا ہے تے چھیتی ہی اوہ مٹی نال مٹی ہو جاندا ہے۔ پیر نوں دسیا کہ کوہ پرانیاں قبراں دا سناں کوئی پتہ نہی رهندا۔ وقت پا کے اوہ واہ لٹیاں جانداں ہن۔ کدی اوسے قبر والی مٹی نوں گوہ کے گھمیار بھانڈے گھڑدا ہے۔ اوہوں اسے مٹی نوں سڑھنا پیندا ہے۔ سو ایہو جہے وہن ناں کرو۔

مٹی دے سڑھن بارے جدوں پیر نوں گیان ہویا تان اوہ پیری ہے گیا۔ اوتھے پھر گورو صاحب نے آسا دی وار والی پوڑی کہی:-

مٹی مسلمان کی پیڑے پئی کمار .. گھڑ بھانڈے اٹھا
کیا جلدی کرے پکار .. جل جل رووے پیڑی جھڑ جھڑ
یوہ انگیار .. ناک جن کرتے کارنّ کیا سو جانے کرتاؤ ..

کندھکوٹ - پور نیڑے تیرے لوکائی نوں اک نرنکار نال جوڑ کے گورو صاحب بیڑی تے بہہ ۱۴۰ کلومیٹر بیٹھاں دکھن کندھکوٹ پہنچ گئے۔ اوتھے وی سندھی سکھاں نے گورو صاحب دی یاد وچ سنیاں بازار، سوہوان تحصیل کندھکوٹ وکھے شاندار گر استھان بنا رکھیا ہے۔

---◆---

”سکھر - بابا جی اتھوں اٹھ جاؤ۔ کدی ندی دا پانی چڑھ اؤدا“

گورو صاحب کندھکوٹ توں بیڑی رانہی سکھر پہنچے۔ ملاح نے دسیا کہ جتھے بیڑی پیندی ہے اوتھے ٹاپوتے اک فقیر چلا کتّ رہا ہے دن رات سیریر

نقلی۔ پر بہتے پراتن لکھاریاں نے سدھا پیر جلالو دین دا ناں ہی دے دتا ہے۔ بیٹھ لکھی ویڈیو وچ اک تیسرے بندے نے ذکر کیتا ہے کہ گورو صاحب دے ویلے حضرت پھولو دین لاڈلا بخاری گدی نشین سی۔ پڑتال کرن تے پتہ لگدا ہے کہ پھولو دین دا سماں وکھرا ہے۔ جو تصویراں لٹیاں ہن ایہہ یوٹیوب دے بیٹھلے لنک توں توں ہن۔
<https://youtu.be/ATe23wFJ7CY>

گردوارہ تھڑا صاحب ڈھیہہ چکا ہے۔ صرف اک کھوہ بچیا ہے۔ مٹھنکوٹ- گیانی گیان سنگھ ادھارت ۵

۱۵۶- پتہ ۲۵۵

پور ویکھو شیخ بہاودی والی ساکھی، پراتن پنہ- ۱۵۶ گورو صاحب دے ویلے اچّ دا پیر کون سی؟ اتھاسکاراں نے وکھ وکھ ناں دتے ہن۔ تواریخ خالص نے پیر سید احمد حسن لکھیا ہے۔ کریال سنگھ نے مکھدوم عبدل واہب دسیا ہے۔ سورج پرکاش نے رکن دین لکھیا ہے۔ بھائی منی سنگھ نے عبدل رحمٰن نوں گرج بخشن دی گل کیتی ہے۔ (پنہ ۱۳۴) در اصل پیر سرخ پوش توں بعد اوناں دے کئی پروار اتے جان نشین ہن۔ اس کر کے تھوڑاں ہمیلیہوسا بندا ہے۔ اچّ وچ وی حالات ایہہ ہن کہ ہر کوئی اپنے آپ نوں اصلی سجدہ-نشین کہندی تے دوسرے نوں

نوں کوہ رہا ہے۔ گورو صاحب نے وی ٹاپوتے ہی ڈیرہ کر لیا۔ مردانہ شہر گھم پھر کے آگیا۔ پھر جدوں رباب پھڑی تاں سب دگایا:-

دیوتیا درسن کے تائی دوکھ بھوکھ تیرتھ کیئے .. جوگی جتی جگت مہہ ربتے کر کر بھگوے بھیکھ بھئے .. اتو کارن صاحبہ رنگ رتے .. تیرے نام انیکاروپ انتتا کہن ن جاہی تیرے گن کیئے .. ا رہاؤ .. در گھر محلہ ہستی گھوڑے چھوڈ ولانت دیس گئے .. پیر پیکامبر سالک صادق چھوڈی دنیا تھائی پئے .. آ صاد سہج سکھ رس کس تجیئے کاپڑ چھوڈے چمڑ لیئے .. دکھیئے دردوند در تیرے نام رتے درویس بھئے .. ۳ کھلڑی کھپری لکڑی چمڑی سکھا سوت دھوتی کینی .. توں صاحب بؤ سانگی تیرا پرنوے نانگ جات کیسی ..

سریلا سنگیت سن کے اس سرور کولوں رہا ناں گیتے گورو صاحب کول آگیا۔ شبد سنن اپرنٹ گل بات ہوئی۔ مردانے نے کہا کہ فقیر جی تھادے من دی کی اچھا ہے جو تسی کئی دنوں توں شہرو باہر بیلے وچ بیٹھے ہو۔ سرور کہن لگا کہ میں ملتان گیا سی۔ اوتھے میں پیراں دا واہو جلال ویکھیا۔ میں وی چاہنا اس اوستھا تک پہنچنا۔

گورو صاحب نے سرور نوں کہا توں اکال پرکھ نرنکار دے لڑھ لگ۔ امرت ویلے مالک دا سمرن۔ دن بھر اوہدی یاد وچ کرت کرناں۔ ونڈ کے چھکنا۔ توں ایسے ٹاپو تے ہی بے شک ٹک جا۔ تیری وی منت ہو ویگی۔ ستنام واہگورو چپ تے لوکاں نوں چیا۔

اوسے ٹاپوتے ہی سنگتاں جڑیاں شروع ہو گئیاں۔ سادھو سنت پیر فقیر ڈھک رہے سن۔ ہزاراں لوکاں نوں دکھ تکلیفاں چنتاواں توں صاحب نے نجات دوائی۔ اک سیٹھ جس دی من دی مراد پوری ہوئی اس نے آکے گورو صاحب کول ضد کیتی کہ صاحب شہر وچ ٹکانا کرو۔ اتھے ٹاپوتے کدی پانی چڑھ اؤدا ہے۔ اس نے کہا کہ شہر وچ اس دی سنندر حویلی سنی پئی ہے، اوہ ورتوں۔

گورو صاحب نے سیٹھ نوں کہا کہ نہی سیٹھ جی ایہہ ٹاپو تا جگان جگانترن تک رہن والا ہے۔ ساڈا غریباں دا اتھے ہی رہنا ٹھیک ہے۔ قدرت دے نال رہندیاں سانوں قادر دی یاد بنی رہندی ہے۔ اتھے پھر گورو صاحب نے مردانے دی رباب تے ایہہ شبد پڑیا:-

موتی ت مندر اوسرہ رتنی ت ہوہ جڑاؤ .. کستور کنگو اگر چندن لیب اؤے چاؤ .. مت دیکھ بھولا ویسرے تیرا چت ن اؤے ناؤ .. اہر بن جیو جلی بل جاؤ .. مے اپنا گڑ پوچھ دیکھیا اوڑ ناہی تھائو .. ا رہاؤ .. دھرتی ت پیرے لال جڑتی پلنگ لال جڑاؤ .. موہنی مکھ منی سوہے کرے رنگ پساؤ .. مت دیکھ بھولا ویسرے تیرا چت ن اؤے ناؤ .. آ سدھ ہوا سدھ لائی ردھ آکھا اؤ .. گپت پرگٹ ہوئی بیسا لوک راکھے بھاؤ .. مت دیکھ بھولا ویسرے تیرا چت ن اؤے ناؤ

سندھ دریا دے کنڈھے سادھو بیلا سکھ۔

.. ۳ سلطان ہوا میل لسکر تخت راکھا پاؤ .. حکم حاصل کری بیٹھا نانکا سبھ واؤ .. مت دیکھ بھولا ویسرے تیرا چت ن اؤے ناؤ .. ۱ ۴

سندھ ندی وچ اوہ تھان جتھے گورو صاحب براجے سن اج وڈا دھارمک استھان بن چکا ہے۔ بابا سری چند ویلے اداسیاں دی چڑھت ہوئی۔ پھر اتھے کئی اداسی سادھواں وی اڈیرے لائے۔ نام سادھو بیلا سکھ۔

سکھ توں ہی پھر لاکے (۳۵ کلومیٹر) گورو صاحب شکار پور گئے۔ اوتھے وی اج وڈی گنتی وچ سندھی سکھ سنگتاں موجود بن۔

---◆---

بکرانی: پالی نوں پاتشاہی بخشی-

شکار پور توں گورو صاحب سندھ دریاں توں ہٹوے ہٹوے چلے تے ۷۵ کلومیٹر دا سفر کر کے پنڈ بکرانی لاگے پہنچے۔ پنڈوں ہٹوے اک تھان بہہ کے آرام فرما رہے سن کہ اک پالی جو بکریاں چار رہا سی اوہدے من وچ پتہ نہی کی آئی کہ کٹورا بھر کے ددھ لے آیتے کہن لگا سنت جی ایہہ چھکو۔ گورو صاحب دی لو نرنکار نال لگی ہوئی سی۔

مردانے نے ست کرتار کہہ اوجا دتا کہ صاحب جی دودھ آیا ہے۔ چھک لؤ۔ مردانے نے دسیا کہ ایہہ پالی لے کے آیا ہے۔ صاحب نے چھکیتے مردانے نوں وی چھکایا۔ پالی نوں جدوں احساس ہویا کہ سادھو کئی دنوں دے بھکھے لگدے نے تاں پالی نے بولاں وی بھن کے گورو صاحب آگے بھیٹ کیتیاں۔

پالی دی سیوا ویکھ کے صاحب نے پالی کولو پچھیا بھائی تیرا ناں کی آتے توں کس بھاون نال سیوا کر رہا ہے؟ اگو پالی کہندا کہ:-

"میرا ناں نور نصرت ہے۔ مہاتما جی میں بکریاں چاردا ہاں۔ اتھوں جدوں کوئی راجا مہاراجہ نکلدا ہے تاں جو مرضی چیز لے لیندا ہے۔ اک ویراں میری اک بکری وی لے گئے۔ مینوں کوئی بیسہ نہی دتا۔ میں سنیا ہے کہ سادھو سنتاں دی سیوا کیتیاں پھل ملدا ہے میرے تے کریا کرو میں وی اک دن راجا بنوں۔" گورو صاحب مسکرائے تے مردانے ول ویکھیا۔ مردانے

پالی نوں کیہا کہ تیرا راج ہووے گا۔ پر تہ شہرطان نے ا۔
سویرے منہیرے اٹھ کے ستنام دا چا پ کرناں،
۲۔ کیس نہی کٹنے رب دی رجا 'چ رہنا، اتے ۳۔ ائے سادھو
سنت دی سیوا کرنی۔

گورو صاحب نے مردانے نوں کیہا ایہہ تیرا ہی سکھ
ہووے گا تے اک دن پاتشاہ بنیگا۔ تے شبد اکھیا:
مارو محلہ ۱ مایہ مئی ن من موا سڑ لہری ہے مت
.. بوپتھ جل سر تر ٹکے ساچا وکھڑ جت .. مانگ من
مہ من ماریسی سچ ن لاگے کت .. راجا تخت ٹکے گنی
بھے پنچائن رت .. ابابا ساچا صاحب دور ن دیکھ ..
سر ب جوت جگجیونا سر سر ساچا لیکھ .. ارباؤ ..
برہما بسن رکھی منی سنکر انڈ تپے بھیکھاری ..
مانے حکم سوے در ساچے عاقی مرہ اپھاری .. جنگم
جوڈھ جتی سنیاسی گر پورے ویچاری .. بن سیوا
پھل کبہ ن پاویس سیوا کرنی ساری .. ۲ ندھنیا دھن
نگریا گڑ نمائیا تو مان .. اندھلے مانگ گڑ پکڑیا تنائیا
تو تاں .. بوم چیا نہی جانیا گرمی ساچ پچھان .. نام
بنا ناہی در ڈھوئی جھوٹھا اون جان .. ۳ ساچا نام
سلاہیئے ساچے تے تربت ہوئی .. گیان رتن من ماجیئے
بہڑ ن میلا ہوئی .. جب لگ صاحب من وسے تب لگ
بگھن ن ہوئی .. نانک سڑ دے چھٹیئے من تن ساچا
سوئی ..

---◆---

بکرانی - جدوں سندر غلیچہ گورو صاحب نے کتی تے پا دتا

گورو صاحب دی سوہبا سن کے داؤد ناں دے اک
جلاہے نے سنگت وچ آؤنا شروع کر دتا۔ اک دن من وچ
آئی کہ میں سارے پیراں فقیراں دے ہو آیا ہاں اولاد
نہی ہو رہی تے گورو صاحب دی شرن وچ آ گیا۔ جو
سبھ توں سوہناتے مہنگا غلیچہ اس نے بنیا سی، لیا
گورو صاحب دے بھٹ کیتا۔ گورو صاحب نے کیہا
سانوں اجیہے سندر تے مہنگے بستراں دی ضرورت
نہی۔ ساڈے واسطے قدرت نے پر تھان ہرا غلیچہ
(گھاہ دا) وچھار رکھیا ہے۔ پر داؤد نے ضد کیتی۔ گورو
صاحب نے داؤد کولو پچھیا بھئی تینوں کی چاہیدا؟
کہندا اولاد نہی ہے۔ صاحب نے داؤد دے سر تے ہتھ
رکھیا تے کیہا کہ نیک نیت نال کھدا دی بندگی کریا
کرو۔ رب بھلی کریگا۔

کچھ دیر بعد جدوں گورو صاحب دا دھیان لاگے ہی
چھوٹے چھوٹے کتوریاں والی ٹھرو ٹھرو کر رہی کتی
ول گیا تاں مردانے نوں حکم کیتا کہ ایہہ غلیچہ پالے
نال ٹھر رہی کتی دے اتے پا دے۔

صاحب نے نرنکار دے ویراگ وچ آہ شبد اچاریا:

آسا گھڑ ۶ محلہ ۱ من موتی جے گھنا ہووے پوؤ
ہووے سوت دھاری .. کھما سیگاڑ کامن تن پھرے
راوے لال پیاری .. الال بہو گن کامن موہی .. تیرے
گن بوہ ن اوری .. ارباؤ .. بر پر ہاڑ کٹھلے پھرے
دامودڑ دنت لیئی .. کر کر کرتا کنگن پھرے ان بدھ
چت دھریئی .. ۲ مدھسودن کر مندری پھرے
پر میسڑ پٹ لیئی .. دھیرج دھڑی بندھاوے کامن

سریرنگ سرمہ دینی .. ۳ من مندر جے دیپک جالے
کایا سیچ کرینی .. گیان راؤ جب سیجے آوے ت نانک
بھوگ کرینی ..

سنگناں دا پریم ویکھ کے صاحب کچھ دن اتھے
ٹھہرے تے پھر اگے دربارا نہی امرکوٹ نوں روانہ ہوئے۔
اندازہ ہے کہ سندھ دریا دی مکھ دھارا اودوں وی
حیدرآباد (سندھ) لاگوں دی وگدی ہوویگی۔ جتھے
اج حیدرآباد اتھوں پھر پیدل کاہو جو ڈرو (اج دا میر
پور خاص) پہنچے اتھے اج وی سکھ سنگت
موجود ہے۔ کاہو جو-ڈرو توں امرکوٹ ائے تے اتھے
صوفی فقیراں تے ریاست دے راجے نوں ملے تے
نرنکار دا پرچار کیتا۔ اگے پھر بستا بندر رانی لنگا نوں
روانہ ہوئے۔

---◆---

بستا بندر (کوٹ لکھپت) توں سمندر راہے پئے لنگا نوں ا

کچھ پہاڑ پاسے سندھ، دکھن تے پچھم وچ سمندر تے
چڑھے گجرات بہت ہی الوکک علاقہ ہے۔ ایہہ ہے
اصل ماٹنیاں وچ اجاڑ۔ جتھے میلان تک کتے کوئی
ہریالی نظر نہی آوڈا۔ خشک دناں وچ چٹا لون باہر آ
جاندا ہے تے سورج دی دھپ ویلے اکھاں وی چندھیا
جاندیاں ہن۔ ایسے علاقے وچ ہی دنیا دی وڈی کھارے
پانی دی جھیل ہے جس دے این مدھ وچ اک ٹاپو تے
سندھ گھاٹی ویلے دے اک شہر دے کھنڈرات وی
ملے ہن: ڈھولاویرا۔ ایہہ ثابت کردا ہے کہ کچھ
ہمیشاں کھارا نہی سی۔ قدرتی بھوگولک تبدیلیاں نے
انوں ویران کر دتا۔ ایہہ اناں وشال علاقہ ہے کہ
پچھم کوٹیشور توں اتر پورب تک کوئی ۳۰۰ کلومیٹر
تک سبھ جٹا ہی جٹا ہے تے کتے کتے ہی کوئی آبادی
ہے جتھے نخلستان ہے۔ ایہہ لگ ہی قسم دا
ریگستان ہے۔ اتھاس وچ آوڈا ہے کہ بادشاہ کتبدین
ایبک اک ویران لام لشکر سمیت اس دل دلی
ریگستان وچ کئی مہینے بھٹکدا رہا تے کئی سینک تے
گھوڑے گواہ بیٹھا۔

گورو صاحب دے ویلیاں 'چ سندھ دی گجرات سرحد
تے اک وڈی بندرگاہ ہندی سی بستا بندر۔ سندھ دریا
دا اک وڈے شرے دا مہانا لکھپت لاگے سی۔ پر اس
کھارے علاقے وچ سندھ دریا دے دولے زمین بہت
اچاؤ سی۔ پھر سن ۱۸۱۹ء وی وچ اک وڈا بھجال آیا
جس نے سندھ دا وپاء بدل دتا۔ اوہ علاقہ جہڑا لکھاں
روپے مالیا دندا سی (لکھپت) برباد ہو گیا۔ اتھاس
گواہ ہے کہ ایہہ علاقہ بہت ہی اچاؤ ہندا سی تے
جھونے دی وادھو فصل ہندی سی۔ کچھ وچلا سندھ
دا علاقہ سارا کھارا ہو گیا ہے۔ اتھے بہت ہی وڈی
کھارے پانی دی جھیل بن چکی ہے۔ لکھاں ورگ

بھائی منی سنگھ پنہ - ۵۶۰ نے ایہہ گھٹنا شکار پور ہونی لکھی ہے
جدوں کہ ستھانک پرمیرا انوسار ایہہ بکرانی دی ہے۔
پراتن - ۶۷ (اتھے ہولاں چبائیاں لکھیا ہے) ا
بھائی منی سنگھ پنہ - ۵۶۰ نے ایہہ گھٹنا شکار پور ہونی لکھی ہے ا
جدوں کہ ستھانک پرمیرا انوسار ایہہ بکرانی دی ہے۔

گردوارے دے اندر جو کھوہ ہے اس دا پانی مٹھا ہے باقی سبھ جگہ کھارا پانی ہے۔ لکھپت وچ اک لوک کتھا پرسدھ ہے کہ جدوں گورو صاحب اس نگر وچ برآجے ہوئے سن تاں ماتا آساپرا آ کے گورو صاحب نوں ملی تے بینتی کیتی کہ گورو صاحب تسی سبھ تھانئی دھرم گرواں نوں نواپئی جا رہے ہو کی فرق پیندا ہے جے اک دو تھواواں چھڈ وی دیو تاں۔ اس دنت کتھا توں ایہہ اندازہ لگدا ہے کہ گورو صاحب ماتا-نوں-مڑن (ماتا دی مڑی) جتھے آساپرا ماتا دا مندر ہے (لکھپت توں ۳۵ کلومیٹر دکھن)۔ اس پاسے نہی گئے تے ناں ہی کچھ بھج دے پور پرسدھ بندوتے جین مندر ویکھن گئے۔

تواریخ خالصہ وچ درج ہے کہ گورو صاحب ماتا-نوں-مڑن وی گئے۔ اوتھوں دے اک مشہور وام مارکیئے کارپئیے مہنت (سادھواں دا اوہ فرقہ جہڑا لیراں دی گودڑی بنا کے پھندا سی) نوں ککرم کرنوں پٹا کے نرنکار دے بھجن وچ لایا۔

لکھپت توں ۳۰ کلومیٹر سمندر رستے گورو صاحب گجرات دی کوری کھاڑی دے مہانے اوتے موجود کوٹیشور مندر گئے۔ ایہہ تھان چھیرے سمندر چ گھری ہوئی ہے۔ بجھے ہوئے پانی نوں نرائن سرورور کپھا جاندا ہے۔ اتھوں دی کتھا ہے کہ بھگوان شونے راون دی بھگتی تے پرسن ہو کے انوں لنگ بخش دتا۔ اس تے دیوتیاں نے سازش رچی تے راون ہتھوں لنگ ڈگ پیا۔ راون جدوں تھلیو لنگ چکن لگا تاں کسی ویکھدا ہے اوتھے تاں انگنت (کوٹ) لنگ پئے ہوئے۔ اوہ پھر جہڑا اتے دسیالے کے وگدا ہویا تے اصلی لنگ اتھے ہی رہ گیا اس کر کے ناں کوٹیشور (کروڑاں ایشور) اتھے وی لوکی پیہووا، بردوارے گیا واگو پنڈ دان کرن اُڈے ہن۔ گورو صاحب نے اتھے لوکائی نوں جاگروک کیتا کہ تھادے ایہہ سداھ کوئی نہی پہنچدے مرتک رش تے داراں تک۔ اتھے اک پور وی غلط رسم سی۔ کئی لوک اتھے درشن کرن اپرنٹ اپنے سریرتے داغ پوا لیندے سن۔ گورو صاحب نے اس رسم دا وی کھنڈن کیتا تے نال ہی پنڈیاں نوں سمجھایا کہ ایہہ ظلم لوکاں تے ناں کرو۔ داغن ویلے انسان نوں وڈی سریرک پیڑا تھانئی گجراں پیندا سی۔

---◆---

انجار- کچھ دی پراتن راجدھانی وچ بابا

تت دے نال نال سمندر رستے ۱۷۰ کلومیٹر سفر کر کے صاحب مانڈوی پہنچے۔ مانڈوی مہامبھارت وچ اُتے سنت منڈویا دے نال سبندھ رکھدا ہے۔ جنی دنی گورو صاحب اتھے پہنچے ہندو وپاری سندھ وغیرہ توں اٹھ تھ کے اتھے وس رہے سن۔ ۱۸ویں صدی تاں ایہہ وڈا بندرگاہی وپارک کیندر بن چکا سی۔ اتھاس 'چ اُڈا ہے اک اتھو دے وپاریاں کول اونی دنی ۴۰۰

گیانی - ۱۸۰، کرپال سنگھ - ۱۲۴، ایتے لکھپت گردوارے سیواداران نال انٹرویو دے ادھارتے۔

ای. وچ اُتے بھجال نے ۱۸۱۹ سنندھ دریا دا وپن بدل دتا۔ جس نال وڈیاں بھوگولک تبدیلیاں آئیاں۔ بستتا بندر لکھپت وی تباہ ہو گئی۔ پر گرسکھانے گورو صاحب دی یاد اچ وی قابھ رکھی ہوئی ہے۔ اس گردوارے وچ گورو صاحب دیاں کھڑاواں موجود ہن۔

کلومیٹر دارقبہ برباد ہو چکا ہے۔ اچ کلھ اتھے پانی بن کے پھر سکا کے لون تیار کیتا جاندا ہے۔

اکثر ہی دل دل وچوں کدی خوبصورت عمارتاں تے قلعیوں دیاں کندھاں نظر آ پیندیاں ہن۔ پچھے جہے ۲۰۱۲ ای. وچ بھارتی سپیس اچینس سی دے اک سٹنسدان نے بستتا بندر قلعے دیاں کندھاں جدوں گوگل ارتھ تے ویکھیاں تاں پھر آپ اوس تھان دے درشن کرن گیا۔

کہن توں مطلب اودوں گورو صاحب دا اس علاقے وچ اُٹنا کنا ضروری سی جتھے ہندو دھرم پورے جاہو جلال وچ سی کیونکہ سندھ وچ مسلماناں دا دب-دبا ہو جان کارن بہت سارے کڑ پندو اس پاسے ول ہجرت کر چکے سن۔ اچ وی اس علاقے وچ جہان پرسدھ بندوتے جین مندر سرحد دے دووی پاسی ملدے ہن۔ پر بربادی والی رپندی قصر ہندوستان تے پاکستان دی سرحد نے کڈھ دتی ہے۔ بہتا علاقہ ویران پیا ہے۔

۱۹ویں صدی دے شروع وچ کچھ گرسکھانے رل کے گورو نانک پاتشاہ دی یاد پکی بنوا دتی جو اچ وی موجود ہے۔ اتھے گورو صاحب دیاں کھڑاواں دے درشن کرن علاقے دا ہر مائی بھائی اُڈا ہے۔ پورتے پور اس علاقے نوں ویکھن جدوں غیر سکھ اُڈے ہن تاں لنگر اتھوں چھکدے ہن۔ گردوارہ صاحب اچ گجرات سرکار دے پراتتو محکمے دے متاہت ہے اچ دیکھ بہال شرومنی گردوارہ کمیٹی دے ادھین ہے۔ ایہہ نہی پتہ لگ سکیا کہ کھڑاواں شروع 'چ کتھے سن۔ کسے ویلے اتھے اک سندھی مکھیا ہویا ہے شام جی ماؤ جی بھائی، گردوارہ صاحب بناؤن وچ انان دا یوگدان سنیدا ہے۔ حیرانی دی گل ایہہ کہ

جهازان دا بیڑا ہندا سی۔

گورو صاحب دے ویلے مانڈوی دا وام مارگی مہنت شوگری غصائیں علاقے دا گورو بنیا ہویا سی۔ گورو دی کریا صدقہ سدھے راہے پیا۔ ۱۹ویں صدی تک اتھے اداسی سنت سکھی دی پرتیندھتا کر رہے سن۔ ہن مشکل ہی ہے کوئی ہووے۔

لکھیا ملدا ہے کہ گورو صاحب مانڈوی توں سمندر رستے ۶۰ کلومیٹر سفر کر کے پھر گجرات دی بندرگاہ مندرا وی پہنچے۔ (ایہہ وی شک ہے کہ مندرا بندر اجے اس حیثیت وچ نہیں سی کہ گورو صاحب اتھے جاندے۔)

سو مانڈوی بندر توں مندرا بندر تھانہ ہندے ہوئے گورو صاحب کچھ دی ۱۴۰۰ سال پرانی راجدھانی انجار پہنچے۔ (ایہہ اج دے گاندھیدھام شہر توں صرف ۱۰ کلومیٹر چڑھدے ہے۔ شک ہے کہ لکھیت وچ جو گورو صاحب دیاں کھڑاواں ہن اوہ مول وچ ایسے شہر دے رگھو بھائیئے نوں بخشیاں سن۔ وام مارگیاں دا علاقے وچ پورا زور سی۔ "جسل-تورل" پیر رانجھے ورگا قصہ گجرات وچ بڑا مشہور ہے جو اک وام مارگی سادھ توپ مٹیاریں نوں آزاد کراؤن دی کہانی ہے۔ ایہہ وی لگ پگ اوناں سالوں وچ ہی واپری جدو گورو صاحب انجار گئے سن۔ گجراتی لوک جسل-تورل دی سمادھ جو انجار وچ ہی ہے نوں اک طرحاں نال پوجدے ہن۔

اتھے گورو صاحب نے سادھاں تے لوکاں نوں کام دی اصلی کہانی دسکے لچینے توں باج اُون نوں کھیاتے نرنکار دے لڑ لایا۔ (وام مارگیاں نوں اپدیش دتا۔ ویکھو پنہ ۱۵۱) گورو صاحب رگھو بھائیئے دے باغ وچ ہی ٹھہرے سن۔

---◆---

لوکو پتھراں دا کھڑا چھڈو- دوارکا وچ بابا

انجار توں ۱۷۵ کلومیٹر دی دوری کجھ بیڑی رانہی تے کجھ پیدل تہہ کر کے صاحب بھگوان کرشن دے استھان دوارکا پہنچ گئے: مطلب کچھ دیس توں سوراشر دیس وچ آگئے جنوں جنمساکھیاں وچ سورٹھ دیس لکھیا ہے۔ سمندر دے کنڈھے تے وسیا دوارکا (سورگاں دا دروازہ) اوہ استھان ہے جتھے بھگوان کرشن متھرا چھڈ کے اوسے سن۔ کھندے اپنی یادو سینا وی نال ہی لے آئے سن کیونکہ جراسندھ ناں داراجا بھگوان دا کھڑا نہیں سی چھڈ رہاے جتا وی روز روز دے یدھاں توں تنگ آگئی سی۔ میدانے جنگ توں باہر آجان کارن بھگت کدی کرشن نوں رنچھوڈ بھگوان وی کھندے ہن۔

اتھے وی گورو صاحب نے گہری کلا وکھائی تے اجیہا چمتکار دکھایا کہ پانڈے دنگ رہ گئے۔ اتھے پھر شبد گایا:

مجھی تارو کیا کرے پنکھی کیا آکاس .. پتھر پالا کیا کرے خسرے کیا گھر واس .. کئے چندن لائے بھی سو کئی دھات .. بولا جے سمجھائے پڑیئے سمرت پاٹھ

.. اندھا چانن رکھینے دیوے بلے پچاس .. چوئے سوٹنا پائے چن چن کھاوے گھاس .. لہو مارن پائے ڈھے ن ہوئی کپاس .. نانک مورکھ ایہ گن بولے سدا وناس ..

پتھراں دی پوجا توں ورج کے اتھے پنڈیاں نوں نرنکار دی صفت صلاح وچ لایا۔ کھیہا جاندا ہے کہ جو بھوجن دے تھال اوہ مورتی نوں چڑاؤن دا پاکھنڈ کر دے سن اوہ تھال گورو نانک پاس پہنچ گئے۔ پنڈیاں نوں جدوں اس کوٹک دا پتہ لگا تاں ساری منڈلی گورو صاحب دے چرنی آ لگی۔ اتھے پھر گر استھان وی بنایا گیا۔ جتھے آئے گئے لئی بھوجن مندر توں اُودا رہا۔ (اج کلہ پتہ نہیں کی حالت ہے۔)

---◆---

سورٹھ دیس دی ساکھی

اس ملک وچ پہنچ کے مردانہ بڑا کھش ہویا۔ غلے کتھے 'شو شے' (کی آ؟) او شو (اُودا ہاں)، جاؤ شو (جاندا ہاں)، کیم شو (کوہ پو؟)، پارو شے (ٹھیک ہے)، بے مانو شے (دو آدمی نے)، بامیڑا تھی (سمجھدا نہیں)۔ مردانہ کہن لگا بابا جی ایہہ لوک شو شو کی کر دے؟ گورو صاحب نے کھیہا مردانیا ایہہ سورٹھ (سوراشر) دیس ہے۔ ہر دیس دی اپنی بولی تے بھیس ہندا ہے۔ کرتے ونگی بنائی ہے۔ جوہیں اسیں 'بے' لفظ کہنے آں ایہہ شو کھندے۔ کل ملا کے لوک چنگے نے پر ماہ موہ وچ گرسے پئے۔ مردانہ جھڑا سورٹھ راگ سکھیا ہویا ہے اوہ ایسے دیس دا راگ ہے۔ ایہہ سن مردانہ گڈ گڈ ہو اٹھیا۔

صاحب نے کھیہا مردانیا چک رباب پھر۔ وچ سورٹھ دی دھن۔ صاحب نے شبد گایا:

سورٹھ سدا سہاونی جے سچا من ہوئی .. دندی میل ن کت من جیہے سچا سوئی .. سسرے پیئی اے بھے وصی سنگوڑ سیو سنگ .. پرپر کپڑے پر ملے خوہی راوے پڑ سنگ .. سدا سیگاری ناؤ من کدے ن میل پتنگ .. دیور جیٹھ موئے دکھ سسو کا ڈر قصو .. جے پر بھاوے نانکا کرم منی سبھ سچ .. ۱

لگدی ایہہ سید کیسے استری دے پرتھائی رچیا گیا ہے۔ انج استری روپ جیو آتما نوں اپدیش ہے کہ جھڑے نام دے لڑ لگ جاندے ہن انان دے سبھ ڈر بھو مک جاندے ہن۔ اوناں لئی پھر سورٹھ جہے گرم دیس وی سہاونے ہو جاندے۔

گورو صاحب آگے میانی بندر گئے جتھے پرسدھی ماتا نوں خوش کرن واسطے دتی جاندی پشو بلی نوں ورتھ دسیاتے جیاں تے دیا کرناں سمجھایا۔

دوارکا توں ۱۰۰ کلومیٹر آگے پھر پوربندر جا پڑا کیتا۔ کرشن بھگت سداما دے ناں تے بنے مندر پہنچ بھگتاں نوں پتھر پوجا توں ورج کے نرنکار دی بھگتی ول پیریریا۔ پور بندر وکھے اج وی گورو صاحب دی یاد وچ گرو دوارہ موجود ہے۔ کسے ویلے اتھے صاحب دیاں کھڑاواں وی سداما پری دھرم سالا وچ سن۔

لاگے ہی سمندر کنڈھے ۹ ک۔ می۔ اوڈر پنڈ ۰ چ

جوگیاں دے آشرم گئے۔ جتھے جوگیاں نوں سمجھایا کہ جو کجھ تسی دھرم دے ناں تے کر رہے ہو ایہہ سریکر کریاوانے۔ شبد دی اہمیت دسدے ہوئے اونان نوں کرتار دے گن گاؤن دا مہتو سمجھایا۔ اوتھے وی ماتا اوڈر دے ناں تے جو پاکھنڈ چلدے سن انان نوں ورجیاتے سچ دھرم دے راہے پایا۔

---◆---

جونگرہ - لوکان دی جون سوار تی بابے نے جونگرہ پہنچ کے

سوراشٹر دا علاقہ ۱۶ویں صدی وچ پورا دھارمک رنگ وچ رنگیا ہویا سی۔ ایہہ وکھری گل ہے کہ کوئی پتھر پوچ رہا سی۔ کوئی سریر نوں کوہ رہا سی۔ کوئی تیرتھ یا تراتے زور دے رہا سی، کوئی جانوراں دی بلی دے کے ماتا نوں جا بھگوان نوں خوش کرناں چاہندا سی، کوئی جوگی سمادھیان تے زور دئی جا رہا سی، کوئی کرشن بھگت، کوئی شو بھگت، کوئی سداما بھگت سی۔ گورو صاحب نے پہلی وار لوکان نوں سمجھایا کہ تسی سبھ کرتار دی کرتار دی بھگتی 'چ لگے پئے ہو۔ سرسٹی دے رچنہار نوں سمجھو۔

جونگرہ دا اتہاس بہت ہی پرانا ہے۔ اتھوں تک کہ شہر وچ سمراٹ اشوک دا سللیکھ وی ملدا ہے۔ شہر دا پہلاں تان ناں کجھ ہور سی بعد وچ جونگرہ پیا (جونہا- پرانا: گجراتی) جدوں تک گورو صاحب جونگرہ پہنچے جونگرہ گجرات-سلطانان دے قبجے 'چ جا چکا سی۔ گورو صاحب ویلے سلطان مظفر شاہ دوجے (۱۵۱۱-۱۵۲۶ء) دا راج سی۔ پر گورو صاحب دے جونگرہ پہنچن دے دناں وچ اوہ کتے ہور رجھا پیا سی۔

جونگرہ وچ گورو صاحب دی چرچہ ہون کر کے کھڈ نواب فیض طالب خاں سنن آیا۔ گورو صاحب دیاں کھڑاواں دا جوڑا یادگار وجوں منگ لیا۔ قلعے دے نال ہی سندر دھرم سالہا وی بناو دتی۔ ۱۵۰ سال پہلاں تک اتھے نانک شاہی سنت سکھی دا پرچار کردے سن۔

جونگرہ ایڈی وڈی ریاست ہووے تے کوئی صوفی پیر ناں ہووے۔ سو اتھے اک صوفی پیر نال وی گورو صاحب دی چرچہ دا ذکر ہے۔ جس دا ناں داتا گنج بخش دسیا جاندا ہے۔

تواریخ خالصہ نے گورو صاحب دے جونگرہ آگمن دا سال جون ۱۵۱۳ء دتا ہے جو صحیح لگدا ہے۔* گورو صاحب ۱۵۱۲ء دے انتلے مہینیاں وچ پکھو کے توں روانہ ہوئے سن۔

---◆---

گرنار پہاڑی تے وی گرمت دا جھنڈا جا گڈیا بابے نے
جونگرہ دے نال ہی صرف ۱۰ کلومیٹر دور گرنار دی پہاڑیاں وڈا دھارمک کیندر رہیاں ہن۔ اتھے جینمت، شومت جوگمت (ناتھ جوگی) شکتیمت (دیوی بھگتی)، ویسنو-متسنو (بھگوان کرشن، بھگوان

رام) نال سبندھت ستھان تے مندر ہن۔ بدھمت دا وی ایہہ کیندر رہا ہے پر اسدے بہتے نشان مٹ چکے ہن۔ جوگمت دے بانی دتاتریا دے اس پہاڑی تے پدچن موجود ہن۔ گورو صاحب نے اتھے وی کجھ دن بتائے اتے جوگیاں، براہمن، سنتان تے دیوی بھگتاں نوں راہے پایا۔

جینیاں دا خوبصورت مندر جدوں صاحب ویکھن گئے تان جینی سادھو نے اس پہاڑی علاقے دیاں صفتاں دے پل بن دتے۔ اوتھے پھر گورو صاحب نے ایہہ شبد وی گایا جس دی رچنا پہلاں ہو چکی سی تے تال دا ساٹھ دتا مردانے دی رباب نے:

سلوک ۱ م سورٹھ سدا سہاونی جے سچا من ہوئی .. دندی میل ن کت من جیبھے سچا سوئی .. سسرے پیئی اے بھے وصی سنگوڑ سیو نسنگ .. پرہر کپڑ جے پر ملے خوشی راوے پڑ سنگ .. سدا سیگاری ناؤ من کدے ن میل پتنگ .. دیور جیٹھ موئے دکھ سسو کا ڈڑ قسو .. جے پر بہاؤے نانکا کرم منی سبھ سچ ..

---◆---

نارہی سربوڑاؤ

گورو صاحب گرنار پہاڑیاں تے جینیاں دے استھانان تے وی گئے سن۔ اوتھے وی نام دا اپدیش دتا۔ اوس ویلے جینیاں دا اچارہ (مکھیا مہنت) مندر وچ نہی سی۔ جدوں اوہ کجھ سمیں بعد آیا تان گورو صاحب دے اپدیش بارے جدوں سنیاں تان انوں تان جوین اگ لگ جاندی ہے اس طرحاں ہویا۔ کیونکہ اوہدے شگرد گلاں ہی وکھریاں کر رہے سن۔ مہنت منیاں ہویا ودوان وی سی۔

اچاریئے نوں پتہ لگا کہ گورو صاحب اجے جونگرہ وچ ہی قلعے لاگے ڈیرہ جمائی بیٹھے ہن۔ اچارہ اپنے چیلے بالکیاں نوں نال لے کے آگورو صاحب دے ڈیرے لاگے دھمکیا۔ سنیہا بھینیاں کہ آؤ ساڈے نال گل کرو۔

گورو صاحب نال وچار چرچہ شروع ہوئی۔ اچارہ کہندا کہ تسی پل پل تے پاپ کردے ہو۔ پانی بناں چھانے پی جاندے ہو تھانوں پتہ پانی وچ سوخم جی بندے نے۔ اچاریئے نے گرتی جیون دے بہتے کارچ گنا گنا کے دس دتے کہ کوہ بندہ روز پاپ کر رہا ہے۔

گیانی-۱۸۰ نے اوڈیار (اوڈر)، بیس نگر اتے رامڑے جانا وی لکھیا ہے۔ (شاید ویس نگر جان دی گل کر رہے۔ رامڑا سانوں نہی ملیا)

نرسی مہتہ نال میل- گیانی تے ہور لکھاریاں نے اجیہا لکھیا ہے پر نرسی (۱۴۱۴-۱۴۸۱) گورو صاحب دے جونگرہ پدھارن توں پہلا گزر چکا سی۔ لگدے اوہدے بھگتاں دا گورو صاحب نال میل ہویا ہووے گا۔ کیونکہ نرسی مہتہ جونگرہ وچ بہت نامنا کھٹ چکا سی۔ پور بندر 'چ پیدا ہویا مہاتما گاندھی وی نرسی دا بھگت سی جو اکثر نرسی بھجن 'ویسنو جن توں تینے کہینے جو پیر پرائی جانے رے' گایا کر دا سی۔

گورو صاحب نے اوتھے اچاریہ تے ہور نال آئے سر-یوڑیاں نوں بڑے پریم پوریک کرتار دے چل رہے حکم دی ویاکھیا کرکے سرسٹی دا چلن سمجھایا کہ جو کجھ ہو رہا ہے اس نرنکار دا حکم ہے۔ سارے جی اک دوسرے تے نربھر بن۔

گورو صاحب نے سمجھایا کہ کوہ چھوٹی مچھی سوخم مچھیاں نوں کھا کے زندہ رہ رہی ہے۔ نکی مچھی نوں وڈی کھا رہی ہے۔ جیاں دی اک طرحاں نال زنجیر بنی پئی تے ہر اک دوسرے تے نربھر ہے۔ گورو صاحب نے اچاریہ نوں پچھیا کہ تسسی تان ساریاں کھان والیاں چیزاں نوں پاپ گردان دتا ہے تسسی کھڈ کی کھاندے ہو؟ اچاریہ نے دسیا کہ اسیں ان کھاندے ہاں۔ گورو صاحب کھیا کہ ویکھو تسسی زمین وچ پلایاں سبزییاں جوہیں گاجر مولی آلو آدی وی نہی کھاندے ایہہ کیو۔ اچاریہ نے دسیا کہ ویکھو آلو جاں کوئی ہور کند نوں تسی جدوں دوبارہ بیجدے ہو تان انوکول موسم تے اُون تے اوہ دوبارہ پھٹدا ہے تے جیوں لہہ لہا اٹھدا ہے۔ گورو صاحب نے کھیا کہ کنک جاں باجرے دا بیء جدوں تسی بیجدے ہوتاں کی اوہ نہی مڑاگ اٹھدا؟ اچاریہ کھندا جی گینہو دا بیج جڑ اوستھا وچ ہندا ہے۔ گورو صاحب نے کھیا کہ آلو وی تان جڑھ اوستھا وچ ہندا ہے۔ گورو صاحب نے بڑے پریم پوریک طریقے سمجھایا کہ ویکھو جھڑی شے پانی پی کے جاں خوراک لے کے ودھ پھل رہی ہے اس سبھ وچ جیوں ہے۔

آپے مارے آپے چھوڈے آپے لیوے دیئے۔ آپے ویکھے آپے وگسے آپے ندر کرے۔ آجو کچھ کرنا سو کر رہیا اوڑن کرنا جائی۔ جیسا ورتے تیسو کہئے سبھ تیری وڈیائی۔

اصل جیوں تان کرتار کھڈ ہے۔ اس اک توں ساری سرسٹی گناں ہو جاندی ہے جاں وکھ وکھ روپ اوہدے حکم انوسار دھارن کردی ہے۔ اوہ کرتا کھڈ امر ہے۔ اچاریاں نوں دسیا کے جے تہاڈے اصولاں انوسار ویکھیئے تان تسی ظلم کر ہی رہے ہو۔

من کی مت متاگل متا۔ جو کچھ بولیئے سبھ کھتو خطا۔ کیا مہ لے کیجے ارداس۔ پاپ پپ دئی ساکھی پاپس۔

گل کردے کردے گورو صاحب نے مردانے نوں اشارہ کیتا تے اس نے سری راگ دی دھنّ وجائی۔ صاحب نے شبد گایا:

آپے رسیا آپ رس آپے راونہاڑ۔ آپے ہووے چولڑا آپے سیج بھتاڑ۔ رنگ رتا میرا صاحب رو رہیا پھرپور۔ آپے ارباؤ۔ آپے مچھی مچھی آپے پانی جال۔ آپے جال منکڑا آپے اندر لال۔ آپے بہو بدھ رنگلا۔ سکہیئے میرا لال۔ نت روے سوہاگئی دیکھ ہمارا حال۔ ۳ پرنوے نانک بیتی توں سوڑ تو ہنس۔ کوئل تو بے کوپا تو بے آپے ویکھ وگس۔

کرتار دے حکم ویاکھیاتے بھانے وچ چلن دا سدھانت جدوں سر-یوڑیاں سنیا تان اشنّ اشنّ کر اٹھے۔ اتھوں دا اک نارہی سر-یوڑا تان شریام جین دھرم دا تیاگ کرکے سکھ بن گیا۔ گورو صاحب دے حکم انوسار انوں منجی ملی بھاؤ جوناگڑھ دے علاقے وچ سکھی دا نمائدا جاں پرتیندھی بنیا۔**

سارا کجھ سمجھاؤں اپرنت گورو صاحب نے نوے بنے سکھاں نوں نال ہی دتیا دا سدھانت وی سمجھایا کہ کرتے دی ساری رچنا نال دتیا پریم تے کرنا نال پیش آؤنا ہے۔

---◆---

سومناٹھ مندر جنو بار بار لٹیا گیا

گرنار پہاڑیاں توں ہیٹھاں اتر ۷۰ کلومیٹر سمندر والے پاسے چل کے، پرہاسپٹن (بندرگاہ) پہنچ گورو صاحب نے سومناٹھ مندر ویکھیا جہدی دھم لگ پگ پورے ایشیاں وچ پئی ہوئی سی۔ سومناٹھ دا مندر ہندو دھرم دے ۱۲ جوتیلنگاں (اکھے جتھے لنگ آپ مہارے پیدا ہندا ہے) وچوں ہے۔ جوہیں پریاگ (اللہ آباد) وچ تروینی (تتّ دریاواں دا) سنگم ہے اتھے وی پجاریاں نے کہانی بنا کے انوں وی پریاگ دے برابر دا

* جے کوئی سجن گورو صاحب دے آگمن نوں جوناگڑھ دے اتھاس نال جوڑ کے کھوج کرے تان اوش ہی گورو صاحب دے آگمن دے سمن دا صحیح پتہ لگ سکا ہے۔

جین بھکھشواں نال گورو صاحب دا بہت تھانی میل ہویا ہے۔ اتھے جین ۵ سادھو دا تان کسے ساکھی وچ انہی تے کتے نارہی لکھیا ملدا ہے۔ گجرات 'چ' عموماً ہر مرد دے تان نال بھائی تے زانی دے تان نال بہن لگدا ہے۔ نارہائی تان گجرات وچ بہت ہی عام ہے۔ ایہہ نرائن بھائی توں وگڑے نارنہانی بنیا ہویا تے لکھت وچ وی نارنہانی ہے۔ ہر جدوں بولدے تان نارہی جاں نارہی کہہ دندے۔ سو نارہی توں مطلب نرائن بھائی جینیاں دے اک تیرتھنکر رسبھ دا سیندھ وی گجرات نال جا ملدا ہے۔ تان دے انت وچ 'بھ' آؤنا بھائی لفظ دا سنکوجنا ہے۔

جین مت- جینمت ہندوستان دا سبھ توں پرانا دھرم ہے۔ ایہدی سبھ توں وڈی خاصیت ایہہ ہے کہ ایہہ رتّ دی بوند نوں نہی مندا۔ جینمت انوسار ساری سرسٹی دا مول جیو دی آتما تے دوسرا ماہ (بھاؤ پدارتھ جاں میٹھ) ہے۔ جینمت انوسار دھرم دا مقصد ہے لوکاں نوں گیان کرکے کہ کی پاپ بے تے کی پتّ ہے۔ اتے پتّ کرکے تان مکنی ہو جاوے گی تے جے پاپ کرکے تان دکھی ہونگے۔ جیو پتیا جاں جیاں نوں دکھ دینا وڈی ہنسا ہے جس دی سجا ملیگی۔ جین تے ہر کم کرن توں پھلاں سوچنا ہے کہ اس دے کم نال کتے جی پتیا تان نہی ہو وگی۔ مثال دے طور تے پانی وی پینا ہے تان چھان کے پینا ہے کیونکہ پانی وچ سوخم

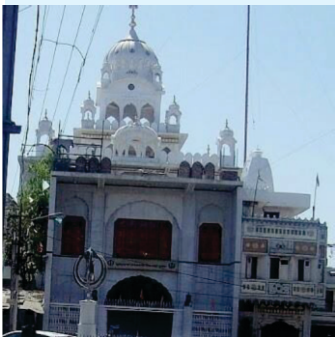
جی بندے بن۔ زمین وچ پیدا ہون والے پھل سبزییاں نہی کھانیاں۔ آلو، پیاز، مولی، گاجر سبھ ورجتے۔ کیونکہ اتان دے پٹن نال کئی جی مارے جاندے بن۔ نالے آلو توں دوبارہ آلو آگ اؤدے بن اس کرکے آلو دا کھانا پاپ ہے۔ دن ڈیے پچھوں کھانا نہی کھانا۔ دو چار گھنٹے کھانا پیارہ جاتے تان اس وچ وی جی پیدا ہو جاندے بن۔ اس کرکے نہی کھانا۔ زیادہ سخت جین تان پالک جاں سروں دا ساگ ورگیاں ہریاں سبزییاں وی نہی کھاندے۔ اکھے اس وچ جیوں ہندا ہے۔ اشنان کرن نال ساڈے سریرتے جو سوخم جی بیٹھے بندے بن اوہ مارے جاندے بن اس کرکے اشنان نہی کرنا۔ پرتے سمیاں وچ تان جینی لوک بہت ہی روڑیوادی سن تے اتان دے وبار پاسوہیئے بندے سن۔ ہر وقت نال اتان وچ سدھارا آگیا ہے۔ اچ جین دھرم صرف بنیاں (ویاری قوم) وچ بچیا ہے۔ باقی جاتاں ایہہ دھرم چھڈ چکیاں بن۔ ایہہ دھرم پورے ہندوستان وچ پھیلیا ہویا سی۔ مدھکال وچ جدوں جین دھرم باقی صوبیاں وچوں مکّ چکا سی مہاراشٹر، گجرات تے راجستھان وچ آجے وی پچیاں ہویا سی۔ جینیاں انوسار مندر اسازناں پتّ دا کم ہے جس کرکے پرتان کال وچ بہت ہی خوبصورت مندر بنے۔

** کئی لکھاریاں نے ماجھ دی وار والا جو شبد ہے، "سٹّ کھوبائی پیئہ ملوانی....." اتھے رچن دی گل کہی ہے جو کہ غلط ہے۔ اس شبد دا شدھ پنجابی وچ ہوناں ایہہ ظاہر کردا ہے کہ شبد جابمن، پنجاب وچ ہی رچیا گیا سی۔

درجہ دتا ہویا ہے۔ اٹھے دو نالے (ہرن تے کپلا) ملدے پن۔ تیسرا دریا سرسوتی پجاریاں نے مٹھ لیا ہے کیونکہ سومناتھ دی لٹ ویلے مسلمان حملہ آوران نے بے شمار مایہ اتھوں حاصل کیتی سی۔ کئی اتھاسکاراں دا کتھن ہے کہ لٹ گھٹ ہونی تے مشہوری کجھ زیادہ ہی ہو گئی۔ مسلمان حملہ آوران نے وی سومناتھ مندر نوں بار بار لٹن دی لگدا ضد پھڑھ لئی سی۔ اودوں چلاک پنڈیاں نے بھگوان شو جی دی لوپے دی مورتی بنوا لئی۔ مورتی دے اتے چمبک اس حالت وچ لائے کہ مورتی دھرتی توں اٹھی نظر اُدی سی۔ اسنوں ویکھن لئی بھگتاں دا تانتا لگیا رہندا سی جس کارن مندر بہت امیر ہو گیا۔ انوں ویکھا ویکھی ہور مندران دے پجاریاں نے وی بھولے شر دھالواں نوں لٹن خاطر نوے نوے طریقے ایجاد کیتے ہوئے سن۔

جوہیں دوارکا دے مندر وچ پجاریاں نے اک گپت تہہ خانہ بنایا ہویا سی۔ شر دھالو نوں مورکھ بناؤن خاطر پجاری انوں کہہ دیا کردے سن کہ جے عینی بھیٹا دیوے تاں اسیں منتر پڑانگے بھگوان تیرے چڑائے بھوجن دا بھوگ وی لاؤنگے۔ شر دھالو ایہہ سن کے گد گد ہو اٹھدا۔ اوہ منگی بھیٹا دے دندائے سوادی پکوان چڑاؤدا۔ پھر پجاری انوں وکھا کے مندر دے کواڑ ڈھوے دندا۔ باہر بہہ کے اچی اچی منتر پڑدا۔ تہہ خانے وچ بیٹھے بندے نوں اشارہ مل جاندا جو چڑایا ہویا بھوجن چھکدائے مورتی دے منتر تہہ بھوجن نال لیبیڑ دندا۔ بعد وچ دروازے کھولھ دتے جاندے۔ شر دھالو خوش ہو جاندے۔ اچ توں ۱۵۰ سال پہلاں پجاریاں دا جدو ایہہ پاج ننگا ہویا تاں انگریز سرکارے نوں موقع مل گیا مندر وچ داخل ہون دا جس کرکے عرباں روپیاں دا سونا چاندی تہہ خانے وچوں ضبط کیتا۔

اجیہے ہی ککرم گورو صاحب دے ویلے وی سومناتھ دے مندر وچ چل رہے سن۔ حالان بار بار مسلمانان نے ایہہ مندر لٹے پر پجاری لٹ دے کجھ

گرو دوارہ نانکواڑی۔ وژودرا جاں بڑودا شہر وچ گورو صاحب دے اُون بارے ساڈی تسلی نہیں ہونی۔ کیونکہ مسلمانوں نے لگدا کہ گورو صاحب دے ویلے ایہہ شہر موجود سی۔ گرسکھاں نے اتھے انج یادگاری گرو دوارہ بنا لیا ہے۔ ایہہ تصویر انٹرنیٹ توں لئی ہے۔ کسے ذمہ وار نواسی نال سمپرک نہیں ہو سکيا جس توں گورو صاحب دی آمد بارے تسلی ہو سکے۔

سومناتھ مندر دے کھنڈراں دی ۱۸۶۹ ای۔ وچ لئی گئی تصویر بھگوان دی بھگتی کرناں لوچدے ہو تاں اس نرنکار نوں دھیاؤ جو سرب ویاپک ہے۔ سومناتھ علاقے وچ وڈی آبادی مسلمانان دی وی ہے جو ثابت کردی ہے کہ عام جنتا پجاریاں دے پاکھنڈ سمجھدی سی تاں ہی اوہ حملے ویلے اندرو خوش ہندے سن تے بہتے مسلمان وی بن گئے۔

اتھے پرہاسپٹن وچ جو گورو صاحب نے سنگت کھڑی کیتی اوہناں کول وی گورو صاحب دیاں کھڑاواں دا جوڑا ہندا سی۔ پرہاسپٹن توں گورو صاحب ۲۸۰ کلومیٹر دا بیڑی رانہی پیڈا تہہ کرکے پلتانا شہر آئے جو بہا بڑیاں (جین) لوکاں دی ریاست سی تے اکھا جین کیندر سی۔ انان دے بنائے پرانے مندر دیکھن لایق ہن۔ انان ناستک لوکاں نوں جو انج وی کچل رہندے سن، صاحب نے گھٹ گھٹ وچ براجمان نرنکاری جوت نال جوڑیا۔

---◆---

بھڑوچ شہر جتھے بابے نے چادر نوں ہی بیڑی بنا لیا

پلتانا توں گورو صاحب نے کھمبھات دی کھاڑی پار کیتی تے بڑوچ شہر پہنچ گئے۔ بڑوچ (جاں بھڑوچ) بھارت دے سبھ توں پرانے شہراں وچوں دوسرے نمبر تے ہے۔ سبھ توں پرانا شاہر کانٹھسی گنیا جاندا ہے۔ ہندواں دے سکند پران انوسار بڑوچ شہر رشی بھرگو دا ہے۔ ایہہ اوہو جگا ہے جتھے وامن (وونے) نے راجا بل کولو ڈھائی کرو جاں کرمان تھان منگیا سی۔ بھرگو برہما دے ۱۰ پتراں وچوں سی۔ بھڑوچ شہر جینیاں تے بودھیاں دا وی پوتر نگر ہے۔ اک کوئی چکر دھر سوامی نے اپنا پنتھ ۱۲۶۷ ای۔ نوں چلایا سی اسدا جنم وی ایسے شہر وچ ہویا سی۔

اتھے وی اک جوگی نے گورو صاحب نال بحث کرنی شروع کر دتی کہ من نوں نہیں جتیا جا سکدا اس کرکے سرت من دے مگر مگر چل کے ہی انوں (من) نوں سادھیا جا سکدا ہے۔ یاد رہے جوگی لوک اسن لاکے چپّ چاپ بہہ جاندے تے جتھے سرت جاندی ہے اونوں جان دندے تے ایسے وچ مست ہوئے رہندے۔ گورو صاحب دا اپدیش ہے کہ سرت نوں گیان نال بننا ہے۔ مطلب جوہیں من وچ کام دا وچار آئے تاں سمجھنا ہندا کہ بھئی ایہہ تان قدرتی ورتارا سانوں کام ول پریر رہا ہے تاں کہ اتیتی جاں پیداوار ہووے۔ پر سوجھ وان جانور انسان نے نال سماجک قنون دا وی دھیان رکھنا ہے تے نالے ایہہ وی سوچنا

بے کہ ہرزمین وچ بیج نہی بیجیا جا سکدا۔ بیگانی زمین وچ وڑھ کے کپت جاں کلیش پیندا ہے۔ گورو صاحب نے اتھے ایہہ شبد اچاریا:-

نہ من مرے ن کارج ہوئی .. من ویس دوتا درمت دوی .. من مانے گرتے اک ہوئی .. انرگن رام گنہ ویس ہوئی .. آپ نوار بیچارے سوئی .. ا رہاؤ .. من بھولو بھو چتے وگاڑ .. من بھولو سر آوے بھاڑ .. من مانے ہر ایکنکاڑ .. ۲ من بھولو مایہ گھر جائی .. کام برودھو رہے ن ٹھائی .. پر بھج پرائی رسن رسائی .. ۳ گیور پیور کنچن ست ناری .. بہو چنتا پڑ چالے ہاری .. جوئے کھیلن کاجی ساری .. ۴ سنپو سنجی بھئے وکار .. پرکھ سوک ابھے دروار .. سکھ سہجے چپ ردے مرار .. ۵ ندر کرے تا میل ملائے .. گن سنگریہہ اوگن سید جلائے .. گرمکھ نام پدارتھ پائے .. ۶ بن ناوے سبھ دوکھ نواس .. منمکھ موڑ مایہ چت واس .. گرمکھ گیان دھر کریم لکھیاں .. ۷ من چنچل دھاوت فن دھاوے .. ساچے سوچے میل ن بھاوے .. نانک گرمکھ پر گن گاوے ..

اتھے لگاتار سکھ سنگت چلی آ رہی ہے۔ کیہا جاندا ہے کہ اتھوں دے گوردوارہ صاحب وچ جدو پریم شردھا نال پائٹھ ہندا ہے تاں کڑاہ پرساد دی دیگ تے ورتاؤن توں پہلاں پنجے دا نشان لگ جاندا ہے۔ انٹرنیٹ تے کئی بچیاں نے اس پنچہ لگے پرساد دی فوٹو پائی ہوئی ہے۔

اتھے اک ہور چمتکار وی واپریا۔ اتھے پڑائی دے دوران گورو صاحب نے محسوس کیتا کہ اتھوں دے راجے نوں اپنے بیڑے تے بڑا غرب سی۔ صاحب نے زبدا دریا پار کرن واسطے راجے دی بیڑی ورتنی چاہی تاں راجے نے بڑے نخرے دکھائے تے اپنی طاقت دا دکھاوا کرن واسطے نجانج وقت لیا۔ اودوں پھر گورو صاحب نے مردانے نوں کیہا کہ مردانہ چادر وچھاؤ۔ چادر وچھائی گئی۔ مردانہ تے گورو صاحب چادرتے کھلوتے تے چادر بیڑی دی نیائی دریا وچ ٹھہلی تے سبھ لوکاں دے ساہمنے دریا پار کر لیا۔ پھر واپو داہی راجا گورو صاحب دے مگر آیتے نمانا بن کے عرض کیتی تے بھل بکھشوائی۔ راجے نے پھر حکم کر کے اک بیڑی تے ملاح گورو صاحب دے سپرد کر دتے کہ جنا چ جتھے مرضی ورتو۔

اس موقعے مارو وچ شبد اچارن ہویا:

پکھ بوپتھا لادیا دیا سمند منجھار .. کندھی دیس ن اوئی نہ ارواؤن پڑ .. ونجھئی ہاتھ ن کھیوٹو جل ساگڑ اسراں .. ا بابا جگ پھاتھا مہا حال .. گر پرسادی ابرے سچا نام سماں .. ا رہاؤ .. سنگورو پے بوپتھا سید لنگھاونہاڑ .. تنھے پونن پاوکو نہ جل نہ آکاڑ .. تنھے سچا سچ نائ بھوجل تارنہاڑ .. ۲ گرمکھ لنگھے سے پار پئے سچے سیو لو لائی .. آوا گوون نواریا جوتی جوت ملائی .. گرمتی سہج اوپجے سچے رہے سمائی .. ۳ سب پڑائی پائے بکھ انتر من روس .. پورب لکھیا پائے کس نو دیجے دوس .. گرمکھ گارڑ جے سنے منے ناؤ سننوس .. ۴ ماگرمچھ پھہائی

کنڈی جال وٹائی .. درمت پھاتھا پھاپھی .. پھر پھر پھوٹائی .. جمن مرن ن سجهئی کرت ن میٹیا جائی .. ۵ ہؤے بکھ پائی جگت اپایا سید و سے بکھ جائی .. ذرا جوہ ن سکئی سچ رہے لو لائی .. جیون مکت سو آکھینے جس وچہ ہؤے جائی .. ۶ دھندھے دھاوت جگ بادھیا نہ بوجھے و بچاڑ .. جمن مرن و ساریا منمکھ مگدھ گواڑ .. گر راکھے سے ابرے سچا سبب و بچاڑ .. ۷ سوہٹ پنجر پریم کے بولے بولنہاڑ .. سچ چکے امرت پیئے اڈے ت ایکا وار .. گر ملیئے خسم پچھانیئے کہ نانک موکھ دواڑ .. ۸

---◆---

صاحب تریکیشور مندر (ناسک) پہنچے

ایسے بیڑی رانہی پھر ۲۵۰ کلومیٹر دا سمندری سفر کر کے گورو صاحب دہانوں پہنچے تاں کہ اگے زمینی رستے ناسک لاگے ترمیک پہنچیا جائے۔ سمندری دہانوں توں ترمیک ۸۵ کلومیٹر ہے۔ ترمیک وکھے وی بندومت دے ۱۲ جوتیلنگاں وچوں اک ترمیکیشور مندر ہے۔ دلچسپ گل ایہہ ہے کہ جوتیلنگ اتھے ہون دے باوجود کمبھ میلہ اتھوں ۳۰ کلومیٹر پٹواں ناسک وچ لگدا ہے۔ گورو صاحب دے اس علاقے وچ اُون توں سال کو پہلاں ہی ناسک مہانکبھ لگا سی۔ اتھوں ہی گوداوری دریا نکلدا ہے جو کہ بھارتی اپ مہاندیپ دا تیسرا سبھ توں لما دریا ہے جو نکلدا تاں عرب ساگر والے پاسیو پر الٹا چڑھدے پاسے جا کے بنگال دی کھاڑی سمندر وچ ڈگدا ہے۔ پیہووا، پردوار گیا وگا اتھے وی بزرگاں دے اکھوتی بھلے لئی پنڈ دان کیتے جاندے ہن تے سزادھاں دی رسم ادا کیتی جاندی ہے۔ قدرتی ہے کہ جو اپدیش گورو صاحب نے پردوار آدی وچ دتے سن اتھے وی دہرائے ہونگے۔ خیال

گیانی نے گورو صاحب دا ڈاکور جانا وی لکھیا ہے۔ اتھے بھگوان کرشن دارنچھوڈ روپ دا مندر ہے۔ سانوں نہی لگدا کہ گورو صاحب اتھے گئے ہوں۔ کیونکہ گورو صاحب دے وقت ڈاکور پنڈ دی زیادہ

مہنتا نہی سی۔

پھر لکھیا ہے وژودرا (بڑودا) توں گورو صاحب پہاڑ پاسے ۲۳۰ کلومیٹر دور سدھیر گئے تے پھر واپس اتھے ہی بھاؤ کھمبات دی کھاڑی آئے۔ سانوں اجیہا نہی لگدا کیونکہ آپاں ویکھ رہے ہاں گورو صاحب تے دے نال نال سری لنکا نوں ودھدے جا رہے ہن۔ اوناں دی کوشش ہے کہ بڑا ئی صرف راجدھانیاں جاں دھارمک کیندران تے کیتا جاوے۔ پھر وی مضمون کھوج دی منگ کردا ہے۔ ایہہ وی ہو سکدا کہ واپسی موقعے اودھر وی گبڑا ماریا ہووے۔

ناسک دا ترمبکیشور مندر

کیتا جاندا ہے کہ اس مندر وچ جو کیرتن دی پرتھا ہے اوہ گورو نانک دے آگمن کر کے ہی ہوئی ہووے۔ صاحب نے جدوں اتھے مـردانے دی سـنـگت وچ جدوں رامکلی راگ چھیڑ کیرتن وکھیاں کیتا تاں سبھ سادھو

سنت دھنّ گورو نانک، دھنّ رشی نانک کر اٹھے۔

رامکلی محلہ ۱ بٹھ نگرہ کر کایا چھیجے۔۔ ورت تین کر مَن نہی بھیجے۔۔ رام نام سر اوڑن پوجے۔۔ اگڑ سیو منا ہر جن سنگ کیجے۔۔ جم جنداز جوہ نہی ساکے سرین ڈس ن سکے پر کارس پیجے۔۔ ا رہاؤ۔۔ واڈ پڑے راگی جگ بھیجے۔۔ ترے گن بکھیا جنم مریجے۔۔ رام نام بن دوکھ سہیجے۔۔ ۲ چاڑس پون سنگھاسن بھیجے۔۔ نیولی کرم کھٹ کرم کریجے۔۔ رام نام بن برتھا ساس لیجے۔۔ ۳ انتر پنچ اگن کیو دھیرج دھیجے۔۔ انتر چوڑ کیو ساڈ لھیجے۔۔ گرمکھ ہوئ کایا گڑ لیجے۔۔ ۴ انتر میل تیرتھ بھرمیجے۔۔ مَن نہی سوچا کیا سوچ کریجے۔۔ کرت پیا دوس کا کو دیجے۔۔ ۵ ان کھاہ دیہی دکھ دیجے۔۔ بن کر گیان ترپت نہی تھیجے۔۔ منمکھ جنم جنم مریجے۔۔ ۶ ستگور پوجھ سنگت جن کیجے۔۔ مَن ہر پراچے نہی جنم مریجے۔۔ رام نام بن کیا کرم کیجے۔۔ ۷ اوندر دوندر پائس دھریجے۔۔ دھر کی سـیوارام رویجے۔۔ نانک نام ملے کرپا پرہہ کیجے۔۔ ۸ ۵

اتھوں دی مول کہانی ایہ ہے کہ اک واری اس علاقہ وچ سوکا پین کارن کال پے گیا۔ گوتم رشی دا آشرم اسے تھان تے سی۔ پر گوتم دے علاقہ وچ مینہ پے جاندا سی جس کارن فصل ہو جاندی سی تے گوتم رشی نے سادھواں دے بھوجن لئی انتظام کر رکھیا سی۔ اک ویرا اک مریٹل جہی گاں گوتم دے کھیت نوں پے گئی۔ گوتم نے ڈانگ ماری جس کارن گاں مر گئی۔ سادھو سنت گوتم دے خلاف ہو گئے تے سراپ دے گئے۔ جس اپرنت گوتم نے گھور تپسیا کیتی تے شو جی پرگٹ ہو گئے تے ترمبکیشور بن گیا۔ شو جی نے اپنے گلے گلے کیس جھاڑے تاں گوداوری اتھن ہو گئی۔

جوہیں دسیا ہے کہ کمبھ میلہ ترمیک دی جگا ناسک لگدا ہے۔ ناسک دا وی ہزاراں سال پرانا اتھاس۔ ہندو متھاس انوسار رام بھگوان دے بھرا لچھمن نے اتھے ہی راون دی بھین سر وپنکھا دا نک (ناسکا) وڈھیا سی۔ جس کر کے اس شہر دا ناں ناسک ہے۔

قدرتی ہے صاحب نے اتھے پنڈیاں نوں پنڈ دان جہیاں فالتورسماں دا تیاگ، دھرم دی کرت تے نرنکار

دی اپاشنا کرن لئی پریریا۔

---◆---

بھیماشنکر - جتھے شو جی نے اپنا بھگت ہی مار دتا کیونکہ اوہ اسر سی تے براہمنان نوں دکھ دندا سی

ناسک توں ۱۵۰ کلومیٹر دا پیدل پینڈا تہہ کر کے گورو صاحب بھیماشنکر پہنچے۔ بھیماشنکر وی ہندومت دے ۱۲ جوتیلنگان وچوں اک ہے۔ لنکا دے کمبھکرن دے مارے جان بعد اوہدی رانی کارکتی اتھے سننے جنگلاں وچ رہ کے جیون بتیت کر رہی سی۔ اوہدا منڈا بھیمما جدوں جوان ہویا تاں ماں کولو پچھدا کہ ماں میرا پیو کون ہے؟ سانوں کیو جنگلاں وچ رہنا پے رہا ہے؟ ماں نے رمانن والی ساری کہانی دسی۔ بھیمما کہندا ایہدا مطلب وشنون کر کے سانوں دکھ جھلنے پے رہے۔ اوہنے بھگوان شو دی ارادھنا کیتی تے ور لے لے۔ پھر وشنون خلاف یدھ چھیڑ دتا۔ دیوتے اوہدے کولو ہار پے سن۔ اکھے بھیمما سادھو سنتان نوں وی دکھ دندا سی۔ اس کر کے سارے دیوتیاں نے بھگوان شو اگے ارداساں کیتیاں کہ سانوں بھیمے راکھس کولو بچاؤ۔ شو جی پرگٹ ہوئے (لنگ دے روپ وچ) تے اوناں بھیمے نوں بھسم کر دتا۔ جتھے شو جی دا مڑکا ڈگا اتھو بھیمما دریا نکل تریا۔ (کجھ ایہو جہیاں کہانیاں ہی ہن، پینڈتاں دیاں گھڑیاں۔ در اصل اس جنگلی رمنیک جگا توں بھیمما دریا نکلدا ہے جو سادھو سنتان دا ٹکانا بن گیا سی۔ باقی گل بعد وچ اتھن ہوتیاں۔)

تواریخ خالصہ دے لکھاری نے لکھیا ہے کہ گورو صاحب نے بھیماشنکر پہنچ کے لوکاں نوں کرتاں دی پوجا، کرم کانڈاں تے دیہی نوں دکھ دین توں ورج کے نرنکار دے لڑ لایا۔

بھیماشنکر توں گورو صاحب پونے آئے۔ اتھے یادگاری گـرودوارہ وی موجود ہے۔ پونے توں ۱۳۵ کلومیٹر دا پینڈا تہہ کر کے صاحب مہامبلیشور پہنچے۔ جوہیں گوداوری دے نکلن سـوے (مول چشمے) تے ترمبک مندر ہے ایسے طرحاں کرشنا دریا دے نکلن والے ستھان تے مہامبلیشور مندر ہے۔ اس رمنیک ستھان تے وی سادھاں سنتان دی رونق رہندی سی۔ اتھوں دے پنڈے ہولی ہولی ائے طاقتور ہو گئے کہ اوناں نے اپنی ریاست ہی کھڑی کر لئی

بھیماشنکر

ਬਿਮਾ ਸ਼ਨਕਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਚਲਦੀਆਂ ਜਿਥੇ ਅੱਜ ਪੋਨਾ ਦੀ ਰਾਮ ਠੀਕਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਿਯ ਪੰਦਾ ਸੀ۔ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਕੋਈ ਚੱਕਰ ਚੱਕਰ ਲਾਗੇ ਕੋਈ ਜੋਗੀ ਮੁੱਠੇ ਵੀ ਸੀ۔ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕੋਹੋਂ ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਰਿਆ ਪੋਨਾ ਹੈ: ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਰਿਆ ਪੋਨਾ।

ਸੀ۔ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਆਦਿ ਸਨ ਨਾ ਰਾਜ ਅਨਾ ਪੰਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪੀ ਸੀ۔ ਕਿਉਂਕਿ ਲੱਗਦੇ ਰਸਤੇ 'ਚ ਪੰਦਾ ਸੀ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਪੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਆਏ ਹੋਏ।

ਅਤੇ ਮਹਾਮਿਲਿਸ਼ੋਰ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸਾਹਿਬ ਪੀ-ਪਰ-ਅਿਸ਼ੋਰ ਬੰਦਰ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਸਮੰਦਰੀ ਪਿੱਛੋਂ ਰਾਜੀ ਰੰਗਾਰੀ ਜਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਰਾਜਪੁਰ ਪਿੱਛੋਂ- ਵੇਦਾਨਾ ਲੋਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਲਾਊਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਗੁਆਦੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਕਰਨਾਠਕ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਸ਼ਹਿਰ ਬਿਠਕਲ ਵੱਲੋਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅੱਧੀ ਪੰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਰਨਗਿਰੀ ਪਿੱਛੋਂ-

---◆---

'ਆਤਮਾ ਪੀ ਪਰਮਾਤਮਾ' ਸਦਹਾਂਤ ਦਾ ਕਹਿਣ

ਬਿੱਠ ਬਾਨੀ ਰਚੀ ਸ਼ਰਨਗਿਰੀ ਵੱਲ

ਬੰਦੋਮਤ ਦੇ ਤਿਹਮ ਆਦੀ ਸ਼ਨਕਰ ਆਰਿਏ ਦੇ ਸਤਿਹਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਦਿਖਨੀ ਮੁੱਠੇ ਵੱਲੋਂ ਲੱਗਦਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਨੀ ਪੀ ਬਾਨੀ ਰਚੀ- ਯਾਦ ਰੇ ਆਰਿਏ ਮਨਿਆ ਜਾਨਦਾ ਪੇ ਕੇ ਸ਼ਨਕਰ ਆਰਿਏ ਨੇ ਪੀ ਬੰਦੋਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਬਧ ਮਤ ਦਾ ਬਿਹੋਗ ਪਾਉਂਦੀ ਲਿਹਰ ਅਰਮਿਏ ਸੀ- ਆਦੀ ਸ਼ਨਕਰ ਨੇ ਅਸ ਕਮ ਲੈਨੀ ਪਿੰਨਸਾ ਅਤੇ ਮਾਰਦਹਾਊ ਦੇ ਸਦਹਾਂਤ ਦੀ ਵੀ ਕਹਿਲ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ- ਅਸ ਨੇ ਬੰਦੋਮਤ ਦੀ ਡੱਠ ਕੇ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਪੇ ਅਨਿਕਾ ਗਰੰਠੇ ਰਚੇ ਪਿ- ਜੋਪਿ ਸੰਨਿਆਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਠਾਬਿਤ ਕਰਨਾ, ਮੋਰਤੀ ਪੋਜਾ, ਆਤਾਰਾਵ ਆਦੀ- ਸਦਹਾਂਤਕ ਟੋਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਨਾ

ਸਦਹਾਂਤਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣ ਕੀਤਾ ਪੇ- ਪਿਰ ਆਰਿਏ ਨਰਨਕਾਰ ਨੂੰ ਨਰਨਕ ਸਰੋਪ ਮੰਦੇ ਪਿਠੇ ਆਤਮਾ ਪੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਦਹਾਂਤ ਟੇ ਚਲਦੇ ਪਿ- ਅਰਿਏ ਨਾ ਦੇ ਚਾਰ ਪੰਚ ਪੁੱਠੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵਾਕ ਨੇ ਜੋ ਅਕੁਰ ਬੋਲਦੇ ਨੇ:

੧. ਪਿਰਜਾਨਮ ਪਰਿਮਾ

੨. ਅਹਮ ਪਰਿਮਾਸਮੀ (ਮਿਠ ਪੀ ਪਰਿਮਾ ਬਿਹਾਰੁ ਪੀ)

੩. ਤੰਮੋਸੀ (ਨੂੰ ਵੀ ਪਿੰਗਾ)

੪. ਅੰਮਾਤਮਾ ਪਰਿਮਾ (ਬਿਹਾਰੁ ਆਤਮਾ ਪੀ ਪਰਿਮਾ)

ਅਰਿਏ ਨਾ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਗਲ ਨੂੰ

ਆਦੀ ਸ਼ਨਕਰ ਆਰਿਏ- ਅਰਿਏ ਸਕਾਰ ਮੰਦੇ ਪਿ ਕੇ ਬਿਹਾਰੁ ਵੱਲੋਂ ਬਧ ਮਤ ਦਾ ਸਿੰਘੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸ ਨੇ ਪਿਠੀਆਰਿੰਦ ਸੰਗਰਿਸ ਵੀ ਕੀਤਾ-

ਬੁੱਠੀ ਡੁੰਗਹਾਠੀ ਤਕ ਕਹਿੱਛੀ ਜਾਨਦੇ ਨੇ- ਅਕਿਏ ਜੀ ਅਰਿਏ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੇ ਬਿਹਾਰੁ ਫਲਾਸਫੀ ਪੇ- ਅਕਿਏ ਅਰਿਏ ਬਿਦਾਨ ਦੀ ਵੱਚਾਰਦਹਾਰਾ ਦੀ ਬਿਕਹਿੱਛੀ ਪੇ- ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਰਿਏ ਜਹਿੰਘੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਜਹਿੰਘਿਠ ਡਸਿਏ ਡਸਿਏ ਸਾਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਕੇ ਬੰਦੇ ਅਨਾ ਵੱਚਾਰਾਂ ਦੇ ਜੰਜਾਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਿੰ ਦੀ ਤਿਹਾ ਸਦਿਹਾ ਅਪਿੰਨੀ ਬੁੱਠੇ ਤਿਹਾ ਕੇ:

ਛਿਹੋਊ ਪਰਿਅੰਸੀ ਕੋਰੁ ਕੀਠਾ-- ਕੋਰੁ ਮਾਰੇ ਕਾਲੁ ਅੱਛੀਆਠਾ-- ਸਾਕੁਤ ਕੋਰੁ ਪਿੱਛੇ ਮਨ ਬੁੱਠੇ ਡੇ ਮਾਰਗ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੀ ਪੇ -- ੬ ਛਿਹੋਊ ਨੰਦਾ ਤਾਠ ਪਰਿਅੰਸੀ -- ਪਿੱਛੋਂ ਡਿਛੇ ਸਾਠ ਨ ਅੰਨੀ -- ਮਲਿ ਸੰਸੰਗਿਤ ਨਾਮੁ ਸਲਾਪੁ ਅੰਮ ਰਾਮੁ ਸਕਿਹਾਠੀ ਪੇ -- ੭ ਛਿਹੋਊ ਕਾਮ ਕਰੋਧੁ ਬਰਿਅੰਨੀ -- ਬੁੱਠੇ ਡਿਛਿਹੋਊ ਛਿਹੋਊ ਲਮਿਠਾਠੀ -- ਸੰਤਗੁਰੁ ਸਰਨ ਪਰੇ ਤਾ ਅਰੇ ਆਉ ਤਰਿਏ ਬਿਹੋਝੁ ਬਿਹਾਠੀ ਪੇ -- ੮ ਅੱਗੇ ਮਲ ਨਦੀ ਅੱਗੇ ਬਕਿਹ ਛਿਹਿਲਾ -- ਤਿਹੇ ਆਉ ਨ ਕੋਠੀ ਜਿਉ ਆਕਿਲਾ-- ਬਿਹੋਝੁ ਬਿਹੋਝੁ ਅੱਗੇ ਸਾਕੁਰੁ ਦੇ ਲਿਹਰੀ ਪਿੱਛੋਂ ਡਿਛੇ ਮਨਕਿਹ ਤਾਠੀ ਪੇ --

ਮਾਰੁ ਰਾਗੁ ਵੱਲੋਂ ਬਿਹਾਰੁ ਬਾਨੀ ਅਰਿਏ ਆਕਿਹੋਤੀ ਪਰਿਮਾਨ ਫਲਾਸਫਰਾਂ ਬਾਬਿਤ ਰਚੀ ਹੋਠੀ ਪੇ-

ਜਦੋਂ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਰਨਕਾਰ (ਨਰਗਨ) ਟੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਸਰਗਨ) ਸਰੋਪ ਡੋਠੇ ਮੰਦੇ ਪਿ- ਸਕਿਹੀ ਦਾ ਨਰਨਕਾਰ ਬੁੱਠਾ ਡਿਠਾਲੋ ਕਰਿਪਾਲੋ ਵੀ ਪੇ- ਸ਼ਨਕਰ ਆਰਿਏ ਵੱਚਾਰਦਹਾਰਾ ਸਰ ਸੰਨੀ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ (ਸਬਿਹ ਛਿਹੋਠੁ) ਮੰਦੀ ਪੇ, ਅਨਾ ਦਾ ਕਹਿਨਾ ਪੇ ਕੇ ਅਰਿਏ ਕੋਛੇ ਅਸੁਪਰਾਂ ਪੇ ਜੋਪਿ ਅਸਿੰ ਪੰਨਿਰੇ ਵੱਲੋਂ ਰਸੀ ਨੂੰ ਸਪੁ ਸਮੱਛੇ ਬਿਠਿਠਦੇ ਪਿ- ਜਾਂ ਅਰਿਏ ਕੇ ਲੋਠ ਕੇ ਅਸਿੰ ਪਰਿਛਿਹਾਰੇ ਨੂੰ ਪੀ ਅਵਲ ਮਨੀ ਬਿਠਿਠੇ ਪਾ- ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਸ ਸਦਹਾਂਤ ਦੀ ਡੱਠ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਕੀਤੀ ਟੇ ਕੀਠਾ:

ਸੱਛੇ ਤਿਰੇ ਕਹਿਣੁ ਸੱਛੇ ਪਰਿਮੰਨੁ -- ਸੱਛੇ ਤਿਰੇ ਲੋਠ ਸੱਛੇ ਆਕਾਰ -- ਸੱਛੇ ਤਿਰੇ ਕਰੇ ਸਰੁ ਪਿੱਛੀ -- ਸੱਛੇ ਤਿਰਾ ਅਮੁ ਸੱਛੇ ਡਿਠਾਠ -- ਸੱਛੇ ਤਿਰਾ ਅਕੁਮੁ ਸੱਛੇ ਪਰਿਮਾ -- ਸੱਛੇ ਤਿਰਾ ਕਰੁਮੁ ਸੱਛੇ ਨਿਸਾਠ -- ਸੱਛੇ ਤਿਹਾ ਅਕਿਹੇ ਲਕਿਹ ਕੋਰੁ -- ਸੱਛੇ ਸਿੰਘੇ ਤਾਨ ਸੱਛੇ ਸਿੰਘੇ ਜੋਰ -- ਸੱਛੀ ਤਿਰੀ ਸਫਿਤ ਸੱਛੀ ਸਾਲਾਹ -- ਸੱਛੀ ਤਿਰੀ ਚੰਦਰਿ ਸੱਛੇ ਪਾਤਿਸਾਹ -- ਨਾਨਕ ਸੱਛੇ ਡਿਠਾਠਿ ਸੱਛੇ -- ਜੋ ਮਰਿ ਜਮੇ ਸੋ ਕੱਛੁ ਨਕੁ --

---◆---

ਬਾਬਾ ਜਾ ਅਰਿਏ ਕੋਪਿੰ

ਖਿਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਰਨਗਿਰੀ ਨੂੰ ਅੱਧੀ ਟੇ ਮਿੰਗਲੋਰ ਪਿੱਛੋਂ- ਮਿੰਗਲੋਰ ਜਾਂ ਮਿੰਗਲੋਰੋ ਵੀ ਆਨੀ ਡਿਨੀ ਡਿਨੀ ਪੰਦਰਗਾਹ ਸੀ- ੧੫੦੬ ਆਈ ਵੱਲੋਂ ਅੱਠਲਿੰਨ ਯਾਤਰੋ (ਲੁਠੋਕੋ ਡਿਨੀ ਵਰਿਠਿਮਾ) ਜਦੋਂ ਅਤੇ ਆਠੀ ਤਾਂ ਕੀ ਵੀਕਿਹਦਾ ਪੇ ਕੇ

ਆਦਿ ਸ਼ਕਰਾ ਦਾ ਸ਼ਿਰੋਗੀ ਮੱਠ ਆਦੀ ਸ਼ਨਕਰ ਦਾ ਸ਼ਰਨਗਿਰੀ ਮੁੱਠੇ

چولاں دے بھرے ۶۰ جہاز بندرگاہ توں جان دی تیاری تے بن۔ کہن توں مطلب گورو صاحب اتھے وی کجھ چر پرچار لئی رکے سن۔

مینگرو توں صاحب ۱۳۰ کلومیٹر دکھن سمندری رستے کننور پہنچے جو اونی دنی پرسدھ بندرگاہ سی۔ اتھے گورو صاحب ملک دے راجے نوں جا ملے تے اپنے نوے دھارمک سدھانت بارے واقفیت دتی۔

پھر اوتھو کننور توں ۸۰ کلومیٹر کوزیکوڈ (کالیٹ) پہنچے۔ اودوں اتھے پورنگالیاں دا راج (۱۵۱۱-۱۵۲۵) ہو چکا سی۔ کوزیکوڈ دنیاں بھر وچ مسالیاں دی راجدھانی وجوں مشہور ہو چکا سی۔ عرب یورپ، روس آدی سبھ دیساں توں وپاری اتھے ڈھکدے سن۔ اتھاس وچ ثبوت ملدے ہن کہ عرب لوک تاں ۷وی صدی وچ ہی اتھوں مصالے لے کے جاندے سن۔

اتھوں کوزیکوڈ توں پھر گورو صاحب ۱۵۰ کلومیٹر دا سمندری سفر کر کے کوچین (کوچی) پہنچے۔ ایہ علاقہ وی بہت ہی منموک ہے۔ اس علاقے وچ سمندر پچھا ماردا ہے۔ اتے سمندری کھارے پانی دے وڈے وڈے شرے دھر دھرتی اندر وڑے ہوئے ہن۔ پڑ کے حیران ہوو گے کہ کیرلا پرات دے کل رقبے دا ۳/۱ انان جھیلاں تحت ہی ہے۔ بہتی تھانٹی کھارے پانی نوں دریائی پانیاں توں وکھ وی رکھن دی کوشش بن بنا کے کیتی گئی ہے۔

پورنگالی لوک پہلاں اتھے ہی سن ۱۵۰۳ وچ قابض ہوئے سن۔ وقت نال ایہ پھر عرب ساگر دی سبھ توں وڈی بندرگاہ بن گئی۔ دوسرے نمبر تے اج دے گجرات دی بڑ وچ سی۔

انان علاقیاں وچ ہی صاحب پھر رہے سن کہ اک راجے کیشو داس نال میل ہویا۔ جو گورو صاحب دی وچاردھارا دا قایل ہو گیا۔ راجے دے گھر سنتان نہی سی۔ منتری نے گورو صاحب نوں بینتی کیتی کہ کسے طرحاں راجے دی انس وی چلے۔ گورو صاحب نے بخشش کیتی تے بعد وچ راجے دے گھر دو منڈے تے لڑکی ہونیاں سن۔ راجے دا خاندان شر دھاوان سکھ رہا ہے۔ اس خاندان وچ پرمپرا رہی سی کہ جدوں کڑاہ پرساد کردے سن ورتاؤن توں پہلاں کڑاہ تے پنچے دا نشان آیا کردا سی۔ اونا دا مننا ہندا سی کہ ایہ گورو صاحب دی ہی بخشش صدقہ ہے۔ اتھے اداسی سنت وقت پا کے پہنچ گئے جو علاقے وچ تھوڑا بہتا سکھی دا پرچار کردے رہے۔

کوچی دے علاقے وچ اونی دنی شر دھاوان لوک شولنگ گلاں وچ پائی رکھدے سن۔ گورو جی نے اوناں نوں وئرتھ دے کرم کاڈاں توں مکت کر کے نرنکار اکالپرکھ دا گیان کروایا تے ستنام واپگورو منتر دی دات بخشی۔ مردانہ وی اپنے رنگ وچ آ گیا تے شبدا گیا:

سال گرام پپ پوج مناوہ سکرٹ تلسی مالا۔ رام نام جب بیڑا باندھ دتیا کرہ دیالا۔۔ اکاپے کلرا سنچہ جنم گواوہ۔۔ کاجی ڈھہگ دیوال کاپے گچ لاوہ۔۔ اک رہاؤ۔۔ کر ہرہٹ مال ٹنڈ پرووہ تس بہیتر من جووہ۔۔ امرٹ سنچہ بھرہ کیارے تو مالی کے بووہ۔۔ اکام

کرودھ دی کرہ بسولے گوڈہ دھرتی بھائی۔۔ جیو گوڈہ تیو تم سکھ پاوہ کرت ن میٹیا جانی۔۔ ۳ بگلے تے فن ہنسلا ہووے جے تو کرہ دیالا۔۔ پرنوت نانگ داسن داسا دتیا کرہ دیالا۔۔

---◆---

جدوں گورو صاحب پین (کمل پھل) نوں ویکھ وسماد وچ آئے

کیرل تے تمل ناڈو وچ سنہو تھاواں تے کمل (پنجابی -کمیلا، نیلوفر۔ سندھی- پین آدی) دی کھیتی عام ہے تے سجاوٹ تے پوجا دے کم وچ ورتیا جاندا ہے۔ اسے طرحاں گورو صاحب کوچی دے علاقے وچ جدوں پھر رہے سن تاں اک تھان تے وڈی ساری جھیل وچ کمیلاں دے پھل ویکھ وسمادت ہو گئے۔

کوے چکڑ وچ آگ رہا ہے۔ تھلے ڈوڈی ہے۔ نالی رانی تہہ تک پہنچیا ہے۔ چوڑے پتے۔ پتیاں اتے پھر دے کیڑے مکوڑے۔ پھل دی پنکھڑیاں ل گہ نال ویکھ رہے سن۔ کوے کرتے رنگ بھریاں ہویا سی۔ پنکھڑی جتھوں اٹھدی ہے اوتھے پھکارنگ آ۔ ہولی ہولی اتے گوڑا رنگ ہو جاندا ہے۔ پھل دے وچ دوسرے رنگ دیاں بریک ڈنڈیاں جھیاں کھڑیاں۔ کلاکار نرنکار نے بڑے پریم نال رنگ بھرے۔ صاحب دا من کھڑا اٹھیا۔ مونہو سہج سبھا سلوک نکلیا:

پیر توں ہریاوا کولا کنچن ون۔۔ کے دوکھڑے سڑیوہ کالی ہونیا دیہری نانک مے تن بہنگ۔۔ جانا پانی نہ لہاں جے سینتی میرا سنگ۔۔ جت ڈھے تن پرپھڑے چڑے چوگن ون۔۔

پین ایہہ کوے کیتا ای، آپ توں کالا۔ پراا ہے پھل نرا سونا؟ بھئی تیری دیہہ کھڑے دکھ کر کے کالی ہوئی۔ میں اس پانی توں وانجھا رہناں وان۔ جنو ویکھ میرا من کھڑا وا۔۔۔۔۔

کوٹاپام دا تلگنجی گرو دوارہ ۰

گورو صاحب کوچین توں ۷۰ کلومیٹر دکھن وکھے اک پرسدھ شو مندر جس نوں کہیا جاندا ہے کہ کھڈ پسران نے بنایا سی وکھے جوگیاں دا اکٹھ رہندا سی۔ گورو صاحب وی اوتھے پہنچے۔ بڑے طریقے نال اپنا سدھانت جوگیاں نوں سمجھا رہے سن۔ جدوں ونڈ کے چھکن دی گل اتی تاں وچ اک چلاک جوگی مہنت

نے گورو صاحب دے ونڈ چھکن دے سدھانت تے سوال اٹھایا کہ اکھے ایہہ سنبھو نہی ہے جنوں بھگوان جنان دندے ہن اوہ ہی کہا سکدا ہے۔ گورو صاحب نے سمجھایا کہ ویکھو بھگوان تان گھت وڈھ انویات وچ دندے ہن پر سانوں ہر جیو وچ اوہدا روپ ویکھنا ہندا ہے۔ اسیں اوہ پریم نبھاؤنا ہندا ہے۔ پر جوگی نے اگے اڑاؤنی پا دتی۔ اسنے تلان دا اک دانہ گورو صاحب نوں دتا تے کیرا کہ ٹھیک ہے جے تسی ونڈ چھکن تے انان ہی بھروسہ کردے ہو تاں ایہہ تل ونڈ کے دسو۔ گورو صاحب نے مردانے نوں کہہ کے کڈے ڈنڈے اوہ تل بریک کر کے اوہدی سکجھوی بنا کے سارے بیٹھے جوگیاں نوں ورتا دتی۔ جوگی لاجواب ہو گئے۔

اوتھے ہی پھر قصہ پائلم تے کوٹایم دے وچکار سکھ دھرم سالان بن گئی۔ ایہہ گرودارہ تلگنجی صاحب دے نان نال پرسدھ ہے۔ وقت پا کے اس دھرم سالان دی اداسی سادھان نے اسیوا سمبھالی۔ کرنی ربّ دی ۱۹۳۶ ای وچ کیرلا دے کجھ لوک جنان نوں مندر اندر وڑن توں پجاریاں نے روکیا سی اوہ سکھ بن گئے۔

---◆---

کنیا کماری دے پدمنابھیر وکھے بابا

بھارت دے نقشے دے پبٹھاں ول جھانی مارو۔ اخیر تے تہانوں کنیا کماری نان دی چنچھ نظر اؤدی ہے۔ اتھوں ۳۰ کہ۔ می۔ اتر۔ پچھم وچ اک راجدھانی پدمنابھیر سی۔ ایسے ریاست دا تھیرو ویننتا پریم وکھے ہزاراں سال پرانا وشنوں بھگوان دا مندر 'پدمنابھاسوامی' ہے۔ اس مندر دا ذکر کئی ہندو پرائان وچ ملدا ہے۔ دنیا دا سبھ توں امیر مندر ہے ایہہ۔ جتھے رہسمنی خزانے صدیاں توں چندریاں اندر بند ہن۔ (ہاں پچھے سپریم کورٹ نے انان دا ملانکن کروایا ہے جس مطابق انان دی قیمت ۱۷ بلین امریکی ڈالر بندی ہے۔ روپیاں وچ ۱ لاکھ کروڑ (اتھوں دا سبھ توں وڈا خزانہ جس دی سکھ دھرم نال اہمیت بنن دی سمبھاونہ ہے اوہ ہے اتھو دا 'گرتھپرا دستاویز کمرہ' جس وچ ۱۴۲۵ ای۔ توں بعد لگاتار لکھے گئے روزنامچے سمبھالے پئے ہن۔ ۱۸۶۷ ای۔

وچ اس دے پرائے دستاویز سرکار دے آرکائیو محکمے کول جما ہو چکے ہن۔

اتھو دے راجے کول گورو صاحب دا آکے رکن دا ذکر بھائی بنو والے گورو گرتھ صاحب دی بیڑ دے باہر ملدا ہے: 'راجے رام دی ولایت' وچ گورو نانک۔

جنمساکھیاں وچ وی گورو صاحب دا اس مندر وچ آکے رہن دا ذکر ملدا ہے۔ لگدا ہے سنگلادیپ دی جھڑی راجے شو نابھ نال ساکھی ہے اوہ وی اس جگا دی ساکھیاں نال رل گڈ کر دتی گئی ہے۔ شو نابھ نان اس ستھان نال سبندھ رکھدا لگدا ہے۔ ۱۸ویں صدی توں اتھوں دی ریاست ٹرانونکور دی ریاست دے نان نال گنی جاندی رہی ہے۔ انگریزاں دے راج ویلے ایہہ ریاست امیر ریاستاں وچوں اک سی۔ اتھو دے گپت خزانے امریکہ تک دے اخباراں رسالیاں دیاں وڈیاں وڈیاں سرخیاں وجوں چھپ چکے ہن۔*

ذکر ملدا ہے کہ اتھوں داراجا (ہو سکدا ہے اس دا نان شو نابھ ہووے) جو انان سمیاں وچ ادھین راجا (وسسل کنگ باجگجار) گورو صاحب دے اپدیش توں بہت پرہاوت ہویا۔ گورو صاحب نے اس نوں سمجھایا کہ تہاڈے ایہہ امیر خزانے ورتھ ہن جے تہاڈی پرجا وچ کوئی جی بھکھارہ گیا تاں۔ جس دا نتیجہ ایہہ نکلیا کہ راجے نے اپنے ادھین علاقے وچ ۳۶۰ تھواواں تے مفت لنگر دا پر بندھ کر دتا جنھو کوئی غریب غریب بے سہارا ڈھڈ بھر سکے۔ گورو نانک دی سکھیا دا جو اگلا اثر نظر اؤدا ہے اوہ ہے اتھوں دے لنگراں وچ جات دا بندھن نہی سی ویکھیا جاند۔ جس کارن امید ہے کہ انان دستاویزاں وچ گورو صاحب بارے ذکر ضرور ہووے۔

کنیا کواری

پدمنابھیر توں گورو صاحب الاچی پہاڑاں لاگوں دی لنگھ کے ۴۰ کلومیٹر دور کنیا کماری پہنچتے مندر ویکھے۔ ہندو متھاس انوسار اتھوں دی اک کڑی نے لنکا حملے ویلے بھگوان رام دی بہت مدد کیتی۔ رام چندرنے انوں بھروسہ دتا سی کہ جت توں مگروں اوہ رسمی ویاہ اوس مٹیاری نال کر لینگے۔ پر لنکا جتن توں بعد بھگوان نے اس کنیا نال ویاہ کرن توں ناہ کر دتی تے وعدہ کیتا کہ کسے اگلے جنم وچ

کنیا کماری مندر جتھے بنگال دی کھاڑی اتے عرب ساگر دا میل ہندا ہے۔ گورو صاحب دے ویلے وی ایہہ تھان مشہور سی۔

ایہو اڑاؤنی اک ویران کوٹھ۔ بلوچستان دے جوگیاں سوڈھی: ۱-۲۵۱
نے پانی سی۔ اوتھے وی تلگنجی گرودارہ اج تک موجود ہے۔ اوتھوں دی ساکھی دسوی ہے کہ کسے سکھ دی کوئی نمائی جہی بھیت گورو صاحب نے ساری سنگت نوں ورتا کے اجیہا کوتک کیتا کہ ہر کوئی دھن دھن گورو نانک کہے۔

گہانی - ۱۶۱- انوسار تلگنجی کرناٹک دے باگلکوٹ علاقے وچ سی۔ تارہ سنگھ نروتم نے ایہہ استھان کیرل دے کوٹایم ہونا لکھیا ہے۔ کریال سنگھ - ۸۵- وی ایہو تصدیق کیتا ہے۔ اس کر کے اسیں ایہہ ساکھی تنان تھواواں تے دے دتی ہے۔ کیونکہ اجیہی گھٹنا دے اک توں ودھ تھواواں تے واپرن دی سمبھاونہ ہو سکدی ہے۔ کیونکہ گورو صاحب ونڈ چھکن دے سدھانت نہ پرپک کر رہے سن۔ ہور پڑتال دی ضرورت ہے۔

• https://en.wikipedia.org/wiki/Padmanabhaswamy_Temple_treasure

<https://www.newyorker.com/magazine/2012/04/30/the-secret-of-the-temple>

تیرے نال پھیرے لوانگا۔ اس کڑی نے پھر اس ویوگ وچ اپنی جان دے دتی۔ اس کر کے ایہہ تھان کواری کنیا کر کے پرسدھ ہوئی۔ کئی لکھاریاں دا کہنا ہے کہ کنیا والی گھٹنا کسے ہور راجے نال واپری سی پر بھگوان رام دا ناں اینوے ہی جوڑ دتا گیا ہے۔

دنیا بھر دے وپاری الاچی اتھوں چکدے تے دالچینی نگمبو (کولمبو نہی) توں لیندے سن۔ انج دووے چیزاں ہور مسالیاں سمیت کالیکٹ توں مل سکدے سن۔ پر عموماً تھوک دا وپاری ہمیشاں جنس دی مکھ منڈی ہی پہنچن دی کوشش کردا ہے۔ سو کواری کنیا توں وی کدی نگمبو تگ جان ویلے بیڑے مل جاندے سن۔ پر جدوں گورو صاحب نے جاناں سی تان نیڑ دے دنان وچ کسے بیڑے دے جان دی سمبھاونا نہی سی۔

تہتھکوڈی - اوتھوں پھر گورو صاحب پہنچے تہتھکوڈی (ٹوٹیکورن) جہڑا دکھن دی سبھ توں وڈی بندرگاہ سی تے موتیاں دی پیداوار تے وپار دا سبھ توں وڈا کیندر۔ اتھے وی گورو صاحب نے لوکاں نوں کالپنک دیوی دیوتیاں دی اصلیت بارے جانو کرایاں تے سربویاپک زندہ نرنکار دے چرنی لاکے ستنام ست کرتار دا نام چنن دی سکھیا دتی۔ اوتھوں وی لگدا صاحب نوں لنکا جان واسطے بیڑا ناں ملیا۔

اوتھے مردانے نے کہا کہ بابا جی سنئے کہ اتھے سمندر تے بن بنیا ہویا ہے پل ہے آپاں اس پل تھانہ کیو ناں جائے؟ گورو صاحب نے کہا کہ بھائی پل ٹٹا ہویا ہے۔ سادھن پھر وی کرناں پو نالے اسان پہلاں لنکا دے راجے نوں ملنا ہے اوہدی راجدھانی اتھوں ہی سدھی پینی ہے۔

دھارمک ودواناں دے کہن تے بابا جی مدرائ ضرور ویکھو، صاحب نے تہتھکوڈی توں رمیشورم جان دی بجائے مدرائ پیدل ہی ۱۳۰ کلومیٹر جان دا من بنا لیا۔ --- ---

مدرے وچ طرحاں طرحاں دے مندر ویکھ بابے دا ویراگ چھت گیا

گورو صاحب تے مردانہ مدورے نوں روانہ ہو چکے سن۔ مدرائ دے مندر ویکھنے سن۔ اگے جا جدوں شام پئی تان اک پنڈ ٹکانا کرناں چاپیا۔ پتہ لگا کہ مندر شیر بھگوان دا ہے۔ مردانے نوں تان اوتھوں دی بولی بالکل سمجھ ناں لگے، "بابا ایہہ کی بولدے نے جویں پکی سڑک تے ٹانگا گھوڑا دوڑدے!" گورو صاحب نے فرمایا کہ مردانیا دھیان نال سنیگا تان بہت کجھ سمجھ آ جائیگا۔ کجھ ناں کجھ تان بولیاں وچ میل ہندا ہی ہے۔

خیر مندر وچ جدوں لوکاں نوں سمجھاؤنا چاپیا کہ انان پشواں پنچھیاں دی ماننا چھت دیوتاں اگلیاں بڑا غصہ کیتا۔ پجاری نے جھت اوہ بندہ حاضر کر دتا جس دی منت پوری ہوئی سی۔ کوئی زانی اگنی جہدا روگ شیر بھگوان نے کٹیا سی۔ گلاں سن سن مردانہ مسکرائے۔ کسے طرحاں رات گزاری۔

اگلے دن پھر روانہ ہوئے۔ شامی اک شہر آیا۔ اوتھے دا وڈا مندر اکھے جی ایہہ مناکشی اماں مندر ہے۔ اوہ

کون ہے؟ پجاریاں نے لمی کہانی دسی کہ راجے نے مناکشی دیاں لتاں باہواں وڈھا دتیا سن کیونکہ راجے نوں شک سی کہ مناکشی ڈاکواں نال ملی ہوئی ہے۔ پھر چمتکار ہویا سی اماں دی لتاں باہواں آپے جڑ گئیاں۔ تد توں لوک اس دی منتا کردے ہن بڑی ظاہری دیوی ہے۔

ایسے طرحاں تھان تھان گورو صاحب نوں لوکاں دے وکھ وکھ دیوی دیوتے دسے۔ لوکی تان شردھا وچ سارے حد بنے ٹپدے دیکھے۔ کوئی اماں نوں خوش کرن لئی اپنی جیبھ کٹوا رہا ہے۔ اتھو تگ کہ کوئی اوہدی خوشی حاصل کرن لئی اپنی جان ہی دے دندا ہے۔ مسلمان راجیاں ملک کافور ورگیاں نے جدوں پنڈیاں دے ایہو جھے کارنامے سنے تان اتان مندر ہی ڈھھا دتے کہ شردھا دے تان تے پنڈے ظلم کر رہے۔

پورا اگے گئے تان کاتھیری اماں مندر دا شہر آیا۔ کاتھیری کوئی بھوتنی آ۔

اک پنڈ وچ پیریاچی اماں دا مندر ہے۔ اکھے اوہ بچیاں تے ماواں دی راکھی کردی ہے۔

تے لو! دو پنڈاں دی سرحد تے اک چا پتھر گڈیا ہندا ہے جویں اچ کلھ میل پتھر ہندا ہے تے انوں تمل لوک 'لائ اماں' دے طور تے پوجدے ہن۔ راہ گیر انان نوں وی پوجدے ہن۔

رستے 'چ اک تھان اکلے بیٹھے سوچدے ہن۔ بابا تے مردانہ حیران ہن کتے بھوت دا مندر ہے کتے پریت دا، کتے باندر دا کتے سب دا، کتے لوک کھوہ ٹوبھا ہی پوجدے ہن کتے ساگر سمندر۔ لوکاں دی استھا پتھر نیائی پکی ہے۔ لوک پوج رہے ہن بیصورت ہوئے۔

پوجا دیاں ایہہ ونکیاں ویکھ بابے دا ویراگ چھٹا ہے۔ "کس مردانیاں رباب دیاں تاراں۔ بانسی آ رہی ہے۔"

توں سبھنی تھائی جتھے ہو جانی ساچا سرجنہاڑ جیو .. سبھنا کا داتا کرم بدھاتا دوکھ بسارنہاڑ جیو .. دوکھ بسارنہاڑ سوامی کیتا جا کا ہووے .. کوٹ کوٹنتر پاپا کیرے ایک گھڑی مہہ کھووے .. ہنس س ہنسا بگ س بگا گھٹ گھٹ کرے بیچار ک جیو .. توں سبھنی تھائی جتھے ہو جانی ساچا سرجنہاڑ جیو .. اجداک من دھیایا تہ سکھ پایا تے ورلے سنسار جیو .. تن جم نیڑن اوے گر سبڈ کماوے کہہ ن اوہ ہار جیو .. تے کہہ ن بارہ ہر ہر گن سارہ تہ جم نیڑن اوے .. جمن مرن تنا کا چوکا جو ہر لاگے پاوے .. گرمت ہر رس ہر پھل پایا ہر ہر نام ار دھار جیو .. جذاک من دھیایا تہ سکھ پایا تے ورلے سنسار جیو .. آ جن جگت اپایا دھندھ لایا تے وٹہ قربان جیو .. تا کی سیو کریجے لاپا لیجے ہر درگہ پائے ماں جیو .. ہر درگہ ماں سوئی جن پاوے جو نر ایکو پچھانے .. اوہ نو ندھ پاوے گرمت ہر دھیاوے نت ہر گن اکھ وکھانے .. ایہنیں نام تے کا لیجے ہر اوتم پرکھ پر دھان جیو .. جن جگت اپایا دھندھ لایا ہو تے وٹہ قربان جیو .. ۳ نام لین س سوہہ تن سکھ پھل ہووے مانہ سے جن جاہ جیو .. تن پھل توٹن اوے جا تس بھاوے

اس کہانی وچ پتا وشنوں، دھی مناکسی دا ہتھ شو نوں پھڑا رہے۔ - مدرائ دا مناکشی مندر۔ پھر کی ہویا جے بھگوان وشنو اتے شو دی شکل اتھے مدراسیاں ورگی بن گئی ہے تان؟

جے جگ کیتے جاہ
جیو۔۔ جے جگ
کیتے جاہ سوامی
تین پھل توٹن
اوع۔۔ تندران
مرنا نرنک ن پرنا
جسو پر نام
دھیاوے۔۔ پر پر
کرہ میں سوکہہ
ناہی نانک پیڑن
کھاہہ جیو۔۔ نام لیز
میں سوہہہ تہ
سکھ پھل ہووہ
مانہ سے جن جاہ
جیو۔۔ ۱۴

بابا کھندا مردانیا ایہہ لوک ایسے طرحاں پھر مردے کھپدے دکھاں چنتاواں وچ پھسے رہندے تے۔ اس جیوں بابت گمبھیرتا نال ویچار نہی کردے۔ مکتی تان ہری دے نام نال ہی ہو سکدی ہے۔

مردانیا میں بلہار ہاں مالک توں جس نے ونگی پیدا کیتی ہے۔ ویکھ ناں پر ۲۰-۲۵ میل تے بولی دا لہجہ بدل جاندا ہے۔ دوریاں تے جانوراں چھڈ، بندیاں وچ وی ونگی اجاندی ہے۔

جدوں گورو صاحب مدرے گئے اودوں اوتھوں داراجا چندرشیکھر پنڈیا سی۔ گورو صاحب داراجے نال میل ملاپ بارے کوئی ذکر نہی ملیا۔

---◆---

رامیشورم - پھر مدرے توں پیدل ہی دکھن ول ۱۰۰
کلومیٹر دور راماناتھپیرم (رامناڈ) پہنچے۔ پرسدھ لکھاری سریندر سنگھ کوہلی انوسار اتھے گورو صاحب دی یاد وچ اک دھرم شالہ (مندر) ہے جس نال دو لکھ دی جائداد وی ہے۔ اتھے جو جو کوٹک صاحب نے کیتے اتان دی جانکاری کتاباں وچوں مل نہی پائی۔

راماناتھپیرم توں کوئی ۶۰ کلومیٹر اگے دکھن وچ رامیشورم مندر گورو صاحب پہنچے جو این سمندر وچکار ہے۔ (کنا کمار توں ایہہ تھان کوئی ۳۰۰ ک۔می۔ اتر-پورب ہے) رامیشورم دے اگے نال ہی لنکا ہے۔ درمیان دوری صرف ۶۰ کو کلومیٹر ہی رہ جاندا ہے۔ رامیشورم دے ستھان تے قدرتی طور تے اک بے جیہا بنیا ہویا ہے۔ کجھ لوک انوں پل آدم (ایڈمز برج) تے ہندو شہر دھالو انوں رام سینتو مندے بن کیونکہ رمائن وچ اُودا ہے کہ بھگوان رام جدوں سینتو نوں راون دی قید چھڈاؤن جا رہے سن تان اتان باندراں دی سنینا نال ایہہ پل بن دتا سی۔ پر بدقسمتی نال ایہہ بن نال پورا لنکا نوں چھوہدا ہے تے ناں ہی وچ کوئی پوری خالی بچدی ہے۔ کہن توں مطلب کجھ دوری تک ایہہ بن پانی توں آتے ہے

تے اگے لنکا لاکے پانی چ ڈبیا ہویا ہے۔ جس کارن وڈے جہازاں دا اتھوں لنگھنا اسمبھو ہو جاندا ہے۔ سو جہاجرانی دے حساب ایہہ پل اک سراپ ہے۔ پچھے جے ۲۰۰۵ وچ سرکار نے اس بن نوں ۲۰۰ گز وڈھ کے خالی بناؤنی چاہی تان کہ جہاز نکل سکن پر دھارمک بھاونواں بھارو ہو گئیاں جس کر کے سرکار دی سکیم فیل ہو گئی۔ دوسرے پاسے سیانے ملک سگوں ضرورت پین تے سیکڑے میل خشک زمین وچ وی جہازاں لئی نہراں پٹ دندے ہن۔ خود سٹیج کنال ۱۹۳ کلومیٹر لمی ہے۔

نقشے وچ ویکھو راماناتھپیرم سوامی مندر جاں رامیشورم این سمندر دے وچکار نظر اُودا ہے۔ ایہہ بندو دھرم دے ۱۲ جوتی لنگ مندراں وچوں اک ہے۔ اتھوں دے پنڈیاں دا کہنا ہے کہ بھگوان رام نے آپ اس لنگ دی پوجا کیتی سی تے راون نال کیتے یدھ لئی معافی منگی سی، کیونکہ راون کھڈ وی منیا ہویا براہمن سی۔ مردانے گورو صاحب کولوں ایہہ ساری کہانی جدوں سمجھنی چاہی تان نال لگدے ہور ہزاراں لوکاں تک گورو صاحب نے رمائن دے متھ دا پاچ اجاگر کیتا۔ شروع وچ پنڈیاں نے گورو صاحب نال رکھا ورتا کیتا پھر جدوں گورو صاحب نے سمجھایا کہ اپنے آپ نوں سدھارو، پاکھنڈ چھڈو نہی تان لوکی تان چھڈو خود تھانوں وی اگلیاں عیسائی جاپی مسلمان بنا دینا ہے۔ اتھے وی مٹھے پانی دی تھڑ سی۔ گورو صاحب نے اک خاص تھان تے کھوہ پٹن دا حکم کیتا جنھوں مٹھا پانی نکلیا۔ اوہ کھوہ آج تک موجود ہے تے اوہ تھڑا جتھے گورو صاحب براجے۔ رامیشورم وکھے گورو صاحب دی یاد وچ گوردوارہ وی موجود ہے۔

---◆---

**"تے پھر کی سورج، چندرما تے ہور گرہاں تے کھڑا
رہے؟" - سادھواں نے پچھیا**

جدوں گورو صاحب وکھیاں کر رہے سن کہ "دوجا کوٹن کہا نہی کوئی۔ سبھ مہہ ایکو نرنجن سوئی۔۔ صرف اکو ہی نرنکار والی گل سن کے سادھو سنت جیران سن۔ ایہہ کوے ہو سکدا ہے؟ آہ سریر، آہ کتا، آہ بلا، آہ رکھ درخت، کئی ہی ونگی ہے؟ ایہہ اک کوے ہو گئے۔ گورو صاحب نے سمجھایا ایہہ سبھ ایکے دا ہی روپ ہے، ایکے دا ہی پساں ہے۔ اس ایکے دی ہی آتپتی ہے۔

وچوں کجھ سادھو پس پئے۔ لو بھئی آہ سبھ کجھ رہے ہی ہے: کتا، بلا، گند، مند، سور سیار؟ گورو صاحب نے سمجھایا کہ ہاں ایہہ سبھ رہے ہی رہتا ہے۔ جیو دا سچیت من جت اوہ ایشور آپ ہی ہے جس تے ہومے دارنگ چڑھیا ہے۔

نرنکارنے سبھ سرسٹی ساچی ہے: ایہہ مایہ میٹر (مٹٹر)، سبھ کجھ، جو کجھ وی سانوں دس رہا ہے۔ ہومے بھاو کام کرودھ لوہہ موہ پنکارنے اس مایہ روپی سنسار نوں نرنکار توں وکھ کر رکھیا ہے۔ پھر اس ہومے کر کے ہی جیو دکھ پاؤدا ہے؛ چنتا آدی۔

پھر سادھواں پچھیا کہ تھانوں دوجا کجھ وی نظر

گورو نانک دھام رمیشورم

اُودا ہے؟ گورو صاحب نے کہا نہیں بھائی مینوں ہر جی وستو وچ کرتے دی کار نظر آرہی ہے۔

کہ ہندو دارب وی اوہوتے مسلمانان، عیسائیاں، بودھیان، جینیان سبھ دارب اکو؟ صاحب نے کہا ہاں بھئی ہاں۔ ایہہ ہندو ایہہ مسلمان - راہ دو ہن جے انیکاں ہو سکدے ہن پر نشانہ اک ہے۔

پھر بابے نے مردانے نوں سچیت کیتاتے شبد گاویا:-

دوجی مایہ جگت چت واسن .. کام کرودھ اپنکار بناسن .. ادوجا کوئن کہا نہیں کوئی .. سبھ مہہ ایکو نرنجن سونئی .. ارباؤ .. دوجی درمت آکھے دوی .. اوے جائ مہ دوجا ہوئی .. آدھرن گگن نہ دیکھو دوی .. ناری پرکھ سبائی لوئی .. آرو سس دیکھو دیپک اجیالا .. سرب نرنتر پریتم بالا .. ۴ کر کرپا میرا چت لایا .. سنگور مو کو ایکو بجھایا .. ۵ ایکو نرنجن گرمکھ جاتا .. دوجا مار سبید پچھاتا .. ۶ ایکو حکم ورتے سبھ لوئی .. ایکس تے سبھ اویت ہوئی .. ۷ راہ دوے خسٹم ایکو جاؤ .. گر کے سبید حکم پچھان

۸ سگل روپ ورن من ماہی .. کہ نانک ایکو

گجرات دے کجھ شہر ویکھو: شہر دا ناں ہے ٹھلسسہیم گوہڑا جدوں انوں پنجابی وچ کنورٹ کردا ہے تان ناں بن جاندیاں ہن۔ ترلسشیم (ی اس وچ وی ادھا پایا ہویا ہے) ہور ویکھو جھنگرہ نوں جدوں پنجابی بنا دندا ہے :- جوناگدھ۔ کیونکہ دیوناگری وچ ژاکھر ہے نہی۔ ژلبہیر (ولہییر) دا بن جاندیاں ہے ولربہیر۔ لمبد (لمبڑی) دا بن جاندیاں ہے لمبردی۔

بن یوہی دے کجھ اک شہراں دے ناواں دا ویکھو کی بندا ہے:- بلندشہر - بلاندرشاہر، علیگڑھ - الیگڈھ (ڈھ دے پیری بندی وی پئی ہوئی ہے) جتاری - جترتاری۔ کوٹدوار - کوتردوار (اتھے و وی ادھا پایا ہویا ہے) ٹھاکردوارا - تھاکردوارا (اتھے و وی ادھا پایا ہویا ہے) تلنیا - تلنیا۔ (یاد رہے پنجابی وچ مکتا ہوی نہی سکدی)

ہور ویکھو بھائی قان سنگھ ناہہ دے مہان کوش دی ویبسائٹیٹ جو مہارنی دتی گئی ہے۔ ایہہ ویبسائٹیٹ وی فرقہ پرستان نے بنوائی ہے کجھ وکاؤ پنجابی ودوانان نوں خرید کے۔ ویکھو اس ہا کر دتا گیا آئی او و۔

سو گورمکھی نوں دیوناگری بناؤن دیاں کوشش اڈھے وڈے پدھرتے ہور رہیاں ہن جو سراسر کٹڑواد اتے پنجابی سبھیچارے حملہ ہے جس دی اسیں سخت کھنڈناں کردے ہاں۔ پنجاب سرکار اتے شرومنی کمیٹی نوں اس گل دا نوٹس لے کے پنجابی دا سنتنر یونیکوڈ پھونٹ تیار کرناں چاہیدا ہے جویں تمل، تیلگو، آدی دے بن۔

صالاحی ..

پھر سادھواں سوال کر دتا کہ ٹھیک ہے آہ سبھ اوسے اک دی رچنا ہے پر اوہ چند اوہ سورج کون ہن؟ صاحب نے سمجھایا کہ نرے سورج چندرما ہی نہیں ہے انت گرہ سبھ اوسے دی ہی رچنا ہے۔ نہ تد مایہ مگن نہ چھایا نہ سورج چند ن جوت اپار .. سرب درسٹ لوچن ابھ انتر ایکا ندر سو ترہیوں سار ..

اتھوں دے کجھ پنڈیاں نے پھر سکھی گہن کیتی تے گورو صاحب دے چرناں دے نشان (چرن پادکا) حاصل کیتی۔ پنجاب توں دوری ہون کرکے پھر اتھے سکھی پرپھلت ناں ہو سکی۔ وقت پا کے چرن - پادکا دھرم شالہ پھر اداسیا دے قبجے وچ گئی۔ سنئیے ہے آج اتھے گرودارہ صاحب اداسی مٹھ موجود ہے جسدی ۱۹۹۲ وچ کار سیوا ہوئی سی۔ اس علاقے وچ پیر پیرتے مندر ہے۔

اتھوں گورو صاحب نے نیگمبھو بندرگاہ جوراجا شو ناہہ دی راجدھانی کوٹے (کولمبو) دے لاگے سی جانا سی پر بیڑا آجے وی جان لئی کوئی تیار نہی سی۔ بابے نے علاقہ سارا گاہ ہی لیا سی۔ مردانہ اپنیاں صلاحاں دئی جائے۔ گورو صاحب نے کہا مردانیاں اکھاں میٹ تے جب ستنام کرتا پرکھ نربھو نروپڑ گریپر سارا .. ایہہ جاپ کر دے پھر مردانے اکھاں کھولیاں ادھر ادھر سمندر وچ جھاکیا تان ڈبنا شروع ہو گیا۔ دہائی دتی "بابا مینوں بچالے" گورو صاحب نے پھر باہوں پھڑھ اپدیس دتا بھئی اس نرنکار دا نام چپو جو ساری لوکاں سارے سمندراں دھرتیاں نوں ساجن والا ہے۔ پھر مول پاٹھ شروع ہو گیتے بابا پنچن گیا کوٹے شہر۔

کی تھانوں پتہ ہے گورو نانک/گورو انگد دی گرمکھی نوں بدلن لئی آج چپ چپیتے کوششاں ہو رہیاں نے؟

موناہل اتے کمپیوٹر تے ثابت کرن دے جو سافٹویئر پائے جا رہے ہن انان وچ گرمکھی نوں دیوناگری دے طور تے پیش کیتا ہے۔ اس ہ مہارنی دی تھاتے کاء کھاء گاء آ گیا ہے۔ یونیکوڈ پھونٹ دا جو سہیوٹویئر بنایا گیا ہے اوہ سدھا سدھا دیوناگری والا ہی گرمکھی تے لایا گیا ہے۔ یاد رہے گرمکھی دی صفت ہے اسیں جدوں مہارنی بولدے ہاں ککا، کھکھا، گگا کہندے ہاں تے دیوناگری والے کاء کھاء گاء بولدے۔ دیوناگری دے شبدان وچ "مکتا آسکدی ہے پر گورمکھی وچ نہی ہے۔ ایسے طرحاں پنجابی اکھراں وچ مکتا نہی ہو سکدا پر دیوناگری وچ بندا ہے۔

اسیں 'ا' لکھ کے بعد وچ 'ا' کنا جان ے لاواں لاؤدے ہاں پر دیوناگری وچ اکٹھا ہے۔ آر ایس ایس نے شیطانی کرکے جو یونیکوڈ پھونٹ بنوایا ہے اس وچ گورمکھی نوں دیوناگری

ہی بنا دتا گیا ہے صرف اکھراں دا سروپ گرمکھی ہے۔ اس دا نتیجہ پنجابی واسطے بہت گھاتک نکل رہا ہے۔ مثال دے طور تے ہن انٹرنیٹ دا زمانہ ہے جس دی ماں بولی انگریزی ہے۔ کمپیوٹر پھر لوڈ انوسار انگریزی نوں گرابک دی بولی وچ بدل دندا ہے۔ جدوں پھر انگریزی وچ لکھے ناواں نوں پنجابی وچ بدلایا جاندیاں تے تان گورمکھی لپی دا جلوس نکل جاندیاں۔ کیونکہ کمپیوٹر وچ گورمکھی نوں دیوناگری دا ہی اک پھونٹ مں لیا گیا ہے۔ کیونکہ یونیکوڈ وچ گورمکھی نوں دیوناگری ہی بنا دتا گیا ہے جس دا نتیجہ ویکھو کی نکلدا ہے۔ کیونکہ ادھک () ہندی وچ نہی ہے تے اتھے اکھر ہی دو دے دتے جاندے ہن۔ پھر دیوناگری دی "مکتا" وی ہو سکدی ہے۔ جدوں تسعی گوگل نقشہ پنجابی وچ ورتدے ہاں تان پنجابی وچ شہراں دے ناں دا مخول جیہا بن جاندیاں ہے۔ مثال دے طور